

ZAPISNIK

sa Treće sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, održane 21. januara 2021. godine

Sjednica je počela u 12 sati i 10 minuta.

Sjednici je predsjedavao Jovan Jole Vučurović, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: Jelena Božović, dr Vladimir Dobričanin, dr Strahinja Bulajić, dr Albin Čeman, Miodrag Lekić i dr Srđan Pavićević.

Sjednici nijesu prisustvovali članovi/ce Odbora: dr Halil Duković, mr Ivan Mitrović, Mevludin Nuhodžić, Vesna Pavićević, Amer Smailović i Genci Nimanbegu.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 1 Poslovnika Skupštine Crne Gore, putem onlajn platforme, prisustvovali ekspertkinja Danijela Božović i ekspert Pavle Dimitrijević, angažovani od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju za izradu Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Snežana Mijušković, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Nerma Dobardžić, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Goran Kušević, generalni direktor Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu u Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, Nina Milović, načelnica u Ministarstvu zdravlja, mr Željko Darmanović, direktor JU Resursni centar za obrazovanje i osposobljavanje „1.jun“, Marina Vujović, direktorica JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju-Podgorica, Maja Kovačević, koordinatorka obrazovnog programa u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Anjet Lanting, savjetnica UN za ljudska prava, Mehdina Štuković Kašić, saradnica na programu u NVO „Građanska alijansa“, Anđela Radovanović, predstavnica NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“, Milica Marđokić, asistentkinja u NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“, Goran Macanović, izvršni direktor NVO „Savez slijepih Crne Gore“, Milisav Korać, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“, Svetlana Dujović, predstavnica Udruženja „Zračak nade“- Pljevlja i putem onlajn platforme: Emil Atanasovski, direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan, Ivan Radojević, regionalni programski menadžer Vestminsterske fondacije za demokratiju, Nevenka Stanković, koordinatorka programa i Zorica Gogić, predstavnica Vestminsterske fondacije za demokratiju.

Sjednicu su pratili predstavnici medija.

Sjednica je počela minutom ćutanja kojim su učesnici odali počast nedavno preminulom Milenku Vojičiću, predsjedniku Skupštine NVO "Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore" - jednom od najvećih aktivista civilnog sektora u Crnoj Gori, istinskom borcu za ljudska prava svih građana, a posebno osoba sa invaliditetom, čovjeku koji je svojim primjerom svjedočio kako se treba boriti za ljudska prava i jednom od uvaženih saradnika Odbora za ljudska prava i slobode koji je učestvovao na sjednicama i drugim aktivnostima ovog Odbora posvećenim zaštiti prava lica sa invaliditetom, a koji je bio i jedan od pokretača sprovođenja servisa podrške za osobe sa invaliditetom, posebno personalne asistencije.

Za sjednicu je utvrđen sledeći

DNEVNI RED:

Usvajanje Zapisnika sa:

- Prve sjednice Odbora, održane 23. decembra 2020. godine;
- Druge i Nastavka Druge sjednice Odbora, održanih 28. i 29. decembra 2020. godine

- 1. PREDSTAVLJANJE IZVJEŠTAJA O POST-ZAKONODAVNOM NADZORU NAD ZAKONOM O ZABRANI DISKRIMINACIJE LICA SA INVALIDITETOM (sačinili istraživači angažovani od Vestminsterske fondacije za demokratiju);**

- 2. INFORMACIJE O AKTIVNOSTIMA PREDSEDNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE REALIZOVANIM U PERIODU OD 24. DECEMBRA 2020. DO 14. JANUARA 2021. GODINE:**
 - (1) Informacija sa sastanka predsednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića sa predstavnicom NVO „Institut alternativa“ Milenom Muk, održanog 24. decembra 2020. godine;**
 - (2) Informacija o posjeti predsednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića Biblioteci za slijepe Crne Gore, održanoj 25. decembra 2020. godine;**
 - (3) Informacija o učešću predsednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića u emisiji „Horizont“, emitovanoj na RTCG 14. januara 2021. godine;**

- 3. TEKUĆA PITANJA.**

Zapisnici sa Prve sjednice Odbora, održane 23. decembra 2020. godine i Druge i Nastavka Druge sjednice Odbora, održanih 28. i 29. decembra 2020. godine, usvojeni su jednoglasno, bez primjedbi.

PRVA TAČKA- PREDSTAVLJANJE IZVJEŠTAJA O POST-ZAKONODAVNOM NADZORU NAD ZAKONOM O ZABRANI DISKRIMINACIJE LICA SA INVALIDITETOM (sačinili istraživači angažovani od Vestminsterske fondacije za demokratiju)

Prije predavljanja Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan Emil Atanasovski je informisao učesnike sjednice o Fondaciji i predstavio projekat "Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima na Zapadnom Balkanu" koji se, uz podršku Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške, realizuje od aprila 2019. do novembra 2021. Vestminsterska fondacija za demokratiju je najveća britanska politička multipartijska fondacija koja u regionu Zapadnog Balkana djeluje od početka 1990-ih. U bordu WFD-a su predstavnici Laburističke, Konzervativne stranke i svih manjih stranaka zastupljenih u britanskom Parlamentu.

Fondacija je kreirana od strane britanskog Ministarstva vanjskih poslova i ima status kao ministarstvo bez portfelja.

U okviru Projekta “Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima na Zapadnom Balkanu” kreirana je Mreža od 15 odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost iz osam parlamenata Zapadnog Balkana koja je počela sa radom u oktobru 2019. S obzirom da su u periodu od osnivanja Mreže do sada održani izbori u Srbiji, Makedoniji i Crnoj Gori, a da se očekuju izbori na Kosovu, sastav Mreže se mijenjao. Sarađuju sa Univerzitetom u Londonu sa kojim su razvili trenutno jedini kurs u svijetu o post-zakonodavnom nadzoru. Istakao je da je crnogorski Parlament prvi u regionu Zapadnog Balkana sproveo post-zakonodavni nadzor. Prije nekoliko mjeseci, na inicijativu Odbora za rodnu ravnopravnost završen je Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru za Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Skupština Crne Gore je prva koja je dva puta uradila post-zakonodavni nadzor, jer je i na inicijativu Odbora za ljudska prava i slobode urađen post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom. U okviru post-zakonodavnog nadzora prati se primjena zakona usvojenog prije tri do pet godina i sam proces podrazumijeva učešće velikog broja subjekata. Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom je osnova za buduće djelovanje, kako u postupanju po preporukama, tako i za dalje praćenje implementacije Zakona. Atanasovski je zahvalio saradnicima iz Vestminsterske fondacije za demokratiju, ali i sekretarima i stručnoj službi odbora uključenih u projekat koji su im pomogli u realizaciji aktivnosti, posebno u uspostavljanju kontakata na početku pilot procesa post-zakonodavnog nadzora. Informisao je učesnike sjednice da uz ovaj projekat implementiraju još nekoliko aktivnosti u Crnoj Gori, uz napomenu da su razgovarali sa novim predsjednikom Skupštine Crne Gore i da će sarađivati sa Državnom revizorskom institucijom i sa političkim partijama.

Uvodno obrazloženje o Izvještaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom dali su eksperti Danijela Božović i Pavle Dimitrijević. Ekspertkinja Danijela Božović je govorila o metodološkom okviru, dok je ekspert Pavle Dimitrijević predstavio ključne nalaze i preporuke.

Ekspertkinja Danijela Božović je saopštila da je cilj post-zakonodavnog nadzora da pomogne parlamentima i radnim tijelima da ispituju da li zakoni daju očekivane ishode, u kojoj mjeri i ako ne, zašto ne. Parlament Ujedinjenog Kraljevstva je prvi primijenio ovu inovativnu metodologiju post-zakonodavnog nadzora koji je putem svoje posebne komisije za pravna pitanja još 2006. godine uspostavio osnovne principe na kojima se zasniva ovaj postupak. Primjer Ujedinjenog Kraljevstva slijedili su parlamenti Belgije, Njemačke, Australije, Kanade koji su post-zakonodavni nadzor primjenjivali na različite načine, oslanjajući se na postojeće parlamentarne institute za sprovođenje nadzorne funkcije, ali i razvijajući nove postupke koji su unapređivali postojeću praksu. Informisala je o dva ključna oblika post-zakonodavnog nadzora: nadzor koji ima za cilj jačanje zakonodavnih kompetencija i nadzor koji je usmjeren na veću efikasnost kontrole rada izvršnih organa.

Ukazala je i na dosadašnja iskustva Crne Gore u sprovođenju post-zakonodavnog nadzora navodeći da je za analizu politika najznačajniji proces analize procjene uticaja propisa (RIA) koji je u crnogorski pravni sistem formalno uveden 2012. godine. Podsjetila je da je Skupština Crne Gore uvrstila post-zakonodavni nadzor u svoj Poslovnik sprovođenjem klasičnih instrumenata parlamentarnog nadzora na nivou skupštinskih odbora, kao što su rasprave, javna/kontrolna saslušanja, razmatranje predstavki, zahtjevi za izvještajima i podacima ministarstava i na nivou Skupštine u cjelini, putem mehanizama za postavljanje pitanja i pokretanje interpelacije ili plenarnih rasprava. Post-zakonodavni nadzor je veoma kompleksan proces i zahtijeva učešće

velikog broja aktera, mobilizaciju značajnih resursa, koordinaciju i saradnju. Informisala je da se post-zakonodavni nadzor može sprovoditi za cjelokupan zakon ili pojedine njegove odredbe. Ocijenila je da organizacioni razvoj koji je Služba Skupštine Crne Gore doživjela prethodnih godina daje dobru osnovu za praktikovanje post-zakonodavnog nadzora, jer je u Službi Skupštine Crne Gore formiran Sektor za istraživanje, dokumentacione poslove i informatičku mrežu u okviru kojeg je Parlamentarni institut koji ima mandat da radi istraživanje o efektima zakonodavstva. Uvjerena je da će se ovakvim organizacionim kapacitetima Skupštine Crne Gore i daljim jačanjem svih službi u predstojećem periodu cjelokupan proces post-zakonodavnog nadzora moći sprovoditi samostalno. Naglasila je da je post-zakonodavnim nadzorom nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom obuhvaćen član 21 Zakona koji se odnosi na diskriminaciju u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja. Prikupili su podatke putem desk pregleda relevantnih dokumenata, dubinskih intervjuja, fokus grupa, a od posebnog značaja i koristi bilo je Konsultativno saslušanje predstavnika nadležnih ministarstava održano na sjednici Odbora za ljudska prava i slobode u februaru 2020. Informisala je o tri faze sprovođenja post-zakonodavnog nadzora. U fazi planiranja odlučeno je koji zakon će biti predmet analize, nakon čega su sve relevantne institucije obaviještene o pokretanju postupka i uslijedilo je prikupljanje informacija. U fazi implementacije konsultovane su zainteresovane strane, analizirani prikupljeni podaci i informacije, prikupljene povratne informacije i izrađena finalna verzija Izvještaja. U fazi naknadnog praćenja, nakon prezentacije i distribucije Izvještaja neophodno je pružiti podršku parlamentu za organizovanje javnog/kontrolnog saslušanja kako bi se neke od preporuka dalje definisale u moguće izmjene i dopune regulative. Napomenula je da je Izvještaj zaključen u prvom kvartalu 2020. godine tako da eventualne dodatno preduzete aktivnosti u ovoj oblasti nijesu uključene u Izvještaj. Posebni ciljevi evaluacije post-zakonodavnog procesa bili su: procjena djelotvornosti, relevantnosti, dokumentovanje naučenih lekcija, dobre prakse i izazova i obezbjeđivanje ključnih preporuka glavnim akterima za dalje aktivnosti u ovom procesu.

Ekspert Pavle Dimitrijević je saopštio da su u ovom procesu od prvog dana imali nepodijeljenu podršku i pomoć Skupštine Crne Gore i svih uključenih aktera koji su iskazali spremnost da razgovaraju o dobrim stranama sprovođenja Zakona, ali i o problemima i izazovima. Ocijenio je da je Crna Gora jedna od rijetkih demokratija u ovom dijelu Evrope koja se može pohvaliti time da ozbiljno razmišlja o problemima, s jedne i dostignućima sprovođenja zakonskih normi, s druge strane. To je i najbolji put da se zakonske odredbe približe građanima i zainteresovanim ciljnim grupama na koje se pojedini zakoni odnose.

Predstavljajući ključne nalaze, Dimitrijević je saopštio da je uspostavljen relativno dobar zakonodavni okvir za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom na svim nivoima i da ključni izazov nije u zakonima, nego u njihovoj primjeni i/ili često neposjedovanju dovoljno sredstava za njihovu implementaciju. Veliki izazov predstavlja sprovođenje mjera utvrđenih Strategijom za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, jer je njeno sprovođenje na nivou lokalnih samouprava i dalje nedovoljno. Izazov predstavlja implementacija preporuka iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, kao i kapaciteti relevantnih institucija i njihova saradnja i međusobna koordinacija. Neophodno je unapređivati kapacitete ključnih institucija za sprovođenje ovog Zakona - Ministarstva za ljudska i manjinska prava i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Potrebno je obezbijediti dovoljno sredstava iz budžeta za sprovođenje politike inkluzivnog obrazovanja na svim nivoima, jer u budžetima relevantnih državnih institucija često nema jasno opredijeljenih sredstava za sprovođenje zakona, politika i programa za ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom. Osobe sa invaliditetom i dalje

predstavljaju jednu od najranjivijih kategorija društva koja se suočava sa brojnim problemima i preprekama u ostvarivanju prava i jednakosti. Istraživanja stavova javnog mnjenja, te nivoa svijesti o diskriminaciji i pojavama diskriminacije koje sprovodi Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, ali i druga istraživanja, pokazuju da su, prema mišljenju građana Crne Gore, lica sa invaliditetom i dalje u samom vrhu ljestvice diskriminiranih lica. Podsjetio je da se u Izvještaju o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za 2019. godinu navodi da je broj postupaka u odnosu na prethodnu godinu porastao (2019. bilo je ukupno 24 pritužbe, dok je 2018. evidentirano 17 pritužbi), ali i dalje je evidentan veoma mali broj sudskih postupaka za zaštitu od diskriminacije po osnovu invaliditeta, što ukazuje na nedovoljan nivo poznavanja prava i mehanizama zaštite od diskriminacije pred nadležnim organima, posebno od strane diskriminiranih lica sa invaliditetom.

Iako je uočljiv jasan napredak u sprovođenju inkluzivnog obrazovanja, postoji mnogo prostora za unapređenje. Poseban izazov predstavlja činjenica da još uvijek nije uspostavljena jedinstvena baza podataka o djeci i odraslim licima sa invaliditetom u sistemu obrazovanja.

Ekspert Dimitrijević je saopštio da su uočili prisustvo mnogih faktora koji utiču da osobe sa invaliditetom budu izložene riziku da postanu žrtve diskriminacije u obrazovanju: neujednačen obuhvat djece sa smetnjama u razvoju u inkluzivnom obrazovanju, arhitektonska nepristupačnost obrazovnih objekata, neobezbjedenost prevoza do škole za djecu sa invaliditetom, neujednačena opremljenost obrazovnih ustanova, nedovoljna specijalizacija nastavnog osoblja, predrasude učenika prema licima sa invaliditetom i nedovoljna informisanost i motivisanost samih osoba sa invaliditetom da se uključe u obrazovni proces.

Identifikovani su problemi u primjeni Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, kao što su: problemi u radu Komisije za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u obrazovni sistem, manjkavosti u sistemu rane intervencije kod djece, sa izuzetkom u Podgorici, uloga asistentata u nastavi u praksi nije jasno definisana sa čestim slučajevima u kojima asistenti u nastavi pružaju druge usluge od zakonom propisanih, odsustvo korišćenja asistivnih tehnologija u obrazovnom procesu (pristupačnost literature), odsustvo standardizacije elektronskih dokumenata za osobe sa invaliditetom i nedostatak međusektorske i komunikacije na nacionalnom i lokalnom nivou.

Ekspert Dimitrijević je posebno ukazao na važnost preporuka datih u oblasti pravnog i institucionalnog okvira, implementacije, monitoringa, evaluacije i jačanja svijesti građana kojima je ukazano da je potrebno:

- unaprijediti pravni i institucionalni okvir u smjeru pune primjene načela zabrane diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, na taj način što će se realizovati preporuke iz Analize usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom i u potpunosti implementirati zakoni u ovoj oblasti kako bi se uklonile moguće diskriminatorne procedure prilikom ostvarivanja prava na obrazovanje i razvio individualizovan pristup u procesu obrazovanja;

- unaprijediti sistem prikupljanja i razmjene informacija i podataka o broju lica sa invaliditetom, na taj način da se utvrdi tačan broj djece u sistemu i van sistema obrazovanja, odnosno da se razvije sveobuhvatna baza podataka o djeci i odraslim osobama sa invaliditetom u sistemu obrazovanja;

- poboljšati multisektorsku koordinaciju i komunikaciju svih institucija i organa u sistemu tako da ona bude funkcionalna i efikasna;

- preduzeti sve neophodne mjere kako bi osobe sa invaliditetom od najranijeg uzrasta imale nesmetan pristup školama/fakultetima, uz sprovođenje razumne adaptacije i pružanja potrebne podrške u cilju obezbjeđivanja ravnopravnosti i potpune inkluzije;

- unaprijediti sistem monitoringa i evaluacije kvaliteta pedagoških usluga, odnosno na koji način se izrađuju i sprovode individualni razvojno-obrazovni programi (IROP-i), kakav je kvalitet realizacije usvojenih programa i kako se vrši njihova evaluacija;

- obezbijediti uslove za sprovođenje predloženih obrazovnih programa na taj način da se riješi problem neprilagođenosti vaspitno-obrazovnih ustanova, nepostojanje opreme, udžbenika i nastavnih sredstava, kao i nedovoljno stručnog i obučenog kadra (npr. nedostatak asistenata u nastavi), te da se izbjegne problem "improvizacije" sa roditeljima i nastavnicima;

- unaprijediti rad komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama, na taj način da se standardizuje praksa i ujednače kriterijumi;

- obezbijediti dovoljno finansijskih resursa za sve planirane aktivnosti i mjere (raspodjela budžetskih sredstava za prava manjina uz planiranje međunarodne razvojne pomoći kroz programe podrške i razvojne projekte);

- preduzeti sve neophodne mjere kako bi nadarene osobe sa invaliditetom bile prepoznate u obrazovnom sistemu, uz sprovođenje svih mjera i aktivnosti i pružanje potrebne podrške u cilju obezbjeđivanja ravnopravnosti i potpune inkluzije u školskim takmičenjima;

- kontinuirano sprovođenje inkluzivne aktivnosti koje promovišu jednakost, različitost, nediskriminaciju (radionice, vršnjačko iskustvo i podrška i sl.) i

- kontinuirano raditi na senzibilizaciji nastavnog kadra, dok je neophodno poseban akcenat staviti na rad sa budućim nastavnim kadrom.

U raspravi su učestvovali: Snežana Mijušković, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Nerma Dobardžić, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Goran Kušević, generalni direktor Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu u Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, mr Željko Darmanović, direktor JU Resursni centar za obrazovanje i osposobljavanje „1.jun“, Milisav Korać, izvršni direktor Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“, Anđela Radovanović, predstavnica NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“, Goran Macanović, izvršni direktor NVO „Savez slijepih Crne Gore“, Svetlana Dujović, predstavnica Udruženja „Zračak nade“-Pljevlja i članovi Odbora: Miodrag Lekić, dr Strahinja Bulajić, dr Srđan Pavićević i Jelena Božović.

Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Snežana Mijušković je saopštila da je Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije samo povod da se razgovara o temi značajnoj za sve građane Crne Gore. Izvještaj zaslužuje pohvale, a njegovi nalazi su potvrda onog što je prepoznato u nizu prethodnih izvještaja koji su rađeni u okviru obaveze države da izvještava o međunarodnim dokumentima ili u sklopu izvještavanja o implementaciji strateških dokumenata. Ocijenila je da je u proteklom periodu bilo dosta promjena u ovoj oblasti, a samim nalazima i preporukama iz Izvještaja svakodnevno će se svi vraćati sa različitih aspekata. Pored već pomenutih rano preminulih aktivista civilnog sektora koji su se zalagali za unapređenje prava lica sa invaliditetom, podsjetila je i na Fadila Mučića od kojeg je i sama mnogo naučila o ljudskim pravima. Saopštila je da je donesen veliki broj zakona, strateških dokumenata i akcionih planova koji se odnose na prava lica sa invaliditetom. Naglasila je da svako dijete u Crnoj Gori, nezavisno od toga gdje živi, mora imati isti pristup pravima. Međutim, u praksi postoji razlika u ostvarivanju prava djece na Sjeveru, u Centralnom regionu i na Jugu Crne Gore, kao i razlika u uživanju prava u zavisnosti od toga da li djeca žive u gradu ili na selu. Ocijenila je

da djeci sa teškoćama u razvoju treba obezbijediti kvalitetne usluge u sredinama gdje žive. Neophodno je uspostaviti bazu podataka o djeci sa smetnjama u razvoju kako bi se na osnovu preciznih informacija mogle planirati usluge. Još uvijek ima nejasnoća u pogledu nadležnosti i postoji raskorak između toga šta je obaveza države, a šta lokalne zajednice, što se može uočiti i kroz rad komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama, jer je obrazovanje i dalje centralizovano, a komisije su, u želji da budu pristupačnije djeci i njihovim roditeljima, decentralizovane. Prisutan je problem u međusobnoj komunikaciji i koordinaciji nadležnih službi. Ukazala je i na važnost unapređenja međusektorske saradnje i zaključila da brojne planirane aktivnosti u strateškim dokumentima nijesu na adekvatan način ispraćene potrebnim finansijskim sredstvima zbog čega se ne realizuju. Takođe, istakla je da postoje jasni međunarodni standardi u ovoj oblasti koji se moraju poštovati, a nerealizacija preuzetih obaveza i aktivnosti u praksi se opravdava nedostatkom finansijskih sredstava. Zaključila je da je za poboljšanje položaja lica sa invaliditetom nemjerljiv doprinos organizacija lica sa invaliditetom čiji predstavnici posjeduju stručnost i znanje koje država do kraja nije iskoristila na pravi način. Uputila je pohvale za njihov rad i istakla da treba pronaći kvalitetne mehanizme njihovog finansiranja.

Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Nerma Dobardžić je istakla da je Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom djelimično usklađen sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, jer Zakon ne prepoznaje razumnu adaptaciju, niti intersekcijsku diskriminaciju, u smislu Konvencije. Prema Akcionom planu za sprovođenje preporuka Komiteta UN o pravima osoba sa invaliditetom, Zaštitniku je nedavno ustanovljena nova nadležnost da prati primjenu Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom, što će predstavljati svojevrsni post-zakonodavni nadzor na nacionalnom nivou. Podsjetila je da je na sjednici Odbora za ljudska prava i slobode nedavno predstavljen Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period od 1. januara do 31. jula 2020. u kojem su sadržana zapažanja o položaju osoba sa invaliditetom, koje i dalje spadaju u najranjivije kategorije stanovništva. Ocijenjeno je da su vaspitno-obrazovne ustanove i dalje nepristupačne, nema razumnih adaptacija u obrazovnim ustanovama, stvorene su određene zakonodavne pretpostavke za inkluziju i ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom na osnovu jednakosti sa drugima, ali zakonske garancije nijesu obezbijedile uslove da bi osobe sa invaliditetom živjele samostalno i učestvovala u životu zajednice u punom kapacitetu i bez barijera, čemu u predstojećem periodu treba posvetiti značajnu pažnju.

Generalni direktor Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu u Ministarstvu finansija i socijalnog staranja Goran Kušević je podsjetio da je u proteklom periodu vođena rasprava između Ministarstva zdravlja i Ministarstva rada i socijalnog staranja oko toga u čijoj nadležnosti bi trebalo da bude formiranje registra lica sa invaliditetom. Podsjetio je da je ljekar osoba koja uspostavlja dijagnozu i prepoznaje invaliditet u ranoj fazi razvoja djeteta, a tek kada se obrati centru za socijalni rad radi ostvarivanja prava ili usluga, centar se upoznaje sa bolešću, odnosno stanjem lica. Smatrali su da je Institut za javno zdravlje ustanova koja bi trebalo da ima evidenciju svih bolesti i stanja osoba sa invaliditetom na osnovu čega bi se mogle kreirati adekvatne politike. Saopštio je da je u proteklom periodu mnogo aktivnosti realizovano, a sa Evropskom komisijom potpisali su projekat u vrijednosti od milion eura koji se tiče jedinstvenog tijela za vještačenje osoba sa invaliditetom, što će pomoći da se u narednom periodu na jednom mjestu vrši vještačenje osoba sa invaliditetom na osnovu čega će ostvarivati prava kod različitih subjekata. Vrlo brzo će početi realizacija aktivnosti planiranih projektom. Smatra da bi direktorat za zaštitu prava lica sa invaliditetom, čije osnivanje se planira u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava trebalo da se bavi analizom usklađenosti svih predloga zakona sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica

sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom prije nego isti budu dostavljeni Vladi na utvrđivanje.

Direktor JU Resursni centar za obrazovanje i osposobljavanje „1.jun” mr Željko Darmanović ukazao je da je Resursni centar jedina ustanova u Crnoj Gori koja se bavi vaspitanjem i obrazovanjem djece sa intelektualnim smetnjama i autizmom. Pored ovog Centra, postoje još i Resursni centar "Podgorica" koji se bavi edukacijom i rehabilitacijom osoba sa tjelesnim smetnjama i Resursni centar za sluh i govor "Dr Peruta Ivanović" u Kotoru koji se bavi djecom koja imaju problema sa sluhom i govorom. Informisao je da Resursni centar "1. jun" ima 21 defektologa, od čega deset oligofrenologa koji su specijalisti za rad sa djecom sa intelektualnim smetnjama i autizmom i smatra da bi država, ukoliko nema mogućnost da osnuje fakultet, trebalo da stipendira studente koji žele da završe taj fakultet u zemljama regiona. Posao defektologa je izuzetno težak, odgovoran i human i oni nijesu potrebni samo za rad u pomenutim resursnim centrima, već i za svaku redovnu predškolsku ustanovu i školu kako bi pomogli nastavnicima i vaspitačima u radu sa djecom sa intelektualnim smetnjama i autizmom. Finska je prepoznata po dobrom inkluzivnom obrazovanju, jer ima specijalne inkluzivne edukatore-defektologe. U mnogim razvijenim zemljama tokom redovnog školovanja u skoro svakom odjeljenju postoji po jedan specijalni inkluzivni edukator. Smatra da je neophodno ojačati rad mobilnih službi, naročito na sjeveru. Rana intervencija i individualni tretmani su dobro obezbijeđeni u Podgorici, ali nijesu u drugim krajevima Crne Gore. Predložio je otvaranje servisa za podršku ranoj intervenciji i pružanje individualnih tretmana kako bi cijela Crna Gora bila ravnomjerno pokrivena ovim uslugama. Internat, odnosno Škola u Resursnom centru renovirana je tokom 2020. i postoji mogućnost da roditelji sa djecom dolaze na tretmane koje je finansiralo nekadašnje Ministarstvo rada i socijalnog staranja. Međutim, ne postoji registar osoba sa invaliditetom i ne znamo koliko djece sa invaliditetom ne pohađa škole. Resursni centar sa izuzetnom empatijom pruža podršku roditeljima djece sa smetnjama u razvoju na čemu su im roditelji veoma zahvalni. U knjizi koju trenutno piše uvrstio je jedan od komentara roditelja koji ima naročiti značaj: *"Nikada nećete zaboraviti te riječi dok god živite, i u srećnim i u tužnim vremenima. Te riječi će vam se vraćati. Te prve riječi koje vam je ljekar uputio saopštivši vam da nešto nije u redu sa vašim djetetom. Način na koji ćete to prihvatiti i način na koji ćete početi da se suočavate sa situacijom počinju upravo tim prvim riječima koje čujete."*

Izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa” Milisav Korać je istakao da „Naša inicijativa“ već 11 godina ima izuzetno korektnu saradnju sa Odborom za ljudska prava i slobode. Zahvalio je predsjedniku Odbora Vučuroviću na ukazanom poštovanju prema nedavno preminulom Milenku Vojičiću, čime je dodatno iskazan senzibilitet prema licima sa invaliditetom. Smatra da je Izvještaj dobar i kvalitetan, ukazuje na probleme, ali i daje preporuke za dalje djelovanje u oblasti vaspitanja i obrazovanja djece sa teškoćama u razvoju. Nalazi iz Izvještaja potvrđuju da u oblasti koja se tiče prava djece sa smetnjama u razvoju postoje značajni problemi koje treba rješavati. Podsjetio je na dugogodišnji negativan sukob nadležnosti između Ministarstva prosvjete, Ministarstva rada i socijalnog staranja i Ministarstva zdravlja u vezi sa uspostavljanjem baze podataka o djeci sa smetnjama u razvoju. S tim u vezi, 20. januara 2021. održan je sastanak sa ministarkom zdravlja koja je saopštila da je dogovoreno da uspostavljanje registra bude u nadležnosti Ministarstva finansija i socijalnog staranja. Korać je predložio da se naredni popis stanovništva iskoristi za utvrđivanje broja djece sa smetnjama u razvoju na osnovu čega bi se mogle kreirati sve usluge koje ih se tiču. Nedostaju podaci o broju djece koja ispunjavaju uslove, ali ne pohađaju dnevne centre. Često se priča o postojanju problema, ali se u manjoj mjeri nadležni bave njihovim

rješavanjem. U Izvještaju se ukazuje na probleme koji su identifikovani od strane više subjekata: određeni školski objekti nepristupačni su za djecu sa smetnjama u razvoju i kadar nije dovoljno obučen za rad sa djecom, pogotovo u seoskom području na sjeveru Crne Gore. Takođe, evidentiran je kontinuirani nedostatak stručnog kadra za rad sa djecom sa smetnjama u razvoju, posebno defektologa i logopeda i nemaju sva djeca potrebnog asistenta u nastavi. Još uvijek se koristi neadekvatna terminologija, a posebno je zabrinjavajuće što pojedini prosvjetni radnici koriste neadekvatne izraze kada govore o djeci sa smetnjama u razvoju. Značajna sredstva planirana za vaninstitucionalno obrazovanje radi podrške djeci sa smetnjama u razvoju koje pružaju nevladine organizacije troše se u druge svrhe od kojih djeca nemaju koristi. Pozdravio je preporuke iz Izvještaja, uz napomenu da Skupština i odbori moraju u većoj mjeri sprovesti nadzor nad primjenom zakona. U Crnoj Gori zaista postoji kvalitetan zakonodavni okvir, ali u velikom broju slučajeva slaba je implementacija propisa i niz zakonskih propisa je neusaglašen sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom. Ohrabrio je nadležne institucije da nastave usaglašavanje zakona i propisa koji se odnose na djecu sa smetnjama u razvoju. Predložio je da se ovaj Izvještaj dostavi Odboru za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, jer se problematika odnosi i na njihovu nadležnost. Izrazio je nadu da će Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, shodno nadležnosti, postupiti po preporukama iz Izvještaja. Zaključio je da svi, u okviru svojih kompetencija, moraju dati doprinos dodatnoj zaštiti prava djece sa smetnjama u razvoju i unapređenju njihovog položaja koji je za vrijeme pandemije virusa COVID-19 značajno pogoršan.

Predstavnica NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“ Anđela Radovanović zahvalila je na minutu ćutanja upriličenom u znak sjećanja na Milenka Vojičića. Osudila je mizogenu i seksističku kampanju koja se vodi protiv imena i ličnosti ministarke prosvjete, nauke, kulture i sporta dr Vesne Bratić, uz ocjenu da odnos prema njenom radu i stavovima nikako ne smije biti povod za napade na njenu ličnost i integritet. NVO "Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore" će o njenom radu govoriti na osnovu postupaka i djelovanja, ali nikad neće vršiti osudu njenog imena i ličnosti. Saopštila je da se ponavlja praksa da na sjednici Odbora učestvuju samo predstavnici jedne političke strane, s obzirom na to da poslanici opozicije nijesu prisustvovali sjednici. Takođe, ponavlja se praksa da predstavnici pojedinih ministarstava, kao što su Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta i Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava ne dolaze na sjednice Odbora, što pokazuje da se prava osoba sa invaliditetom posmatraju samo kao socijalno ili medicinsko pitanje.

Radovanović je pozdravila odluku Odbora da se izvrši nadzor nad implementacijom Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, kao i izradu Izvještaja koji sadrži značajne podatke. Međutim, smatra da je Izvještaj u jednom dijelu manjkav, te posebno zabrinjavaju kvalifikacije da je zaposlenima u nekadašnjem Ministarstvu za ljudska i manjinska prava potrebna osnovna obuka o ljudskim pravima. Prema njenom mišljenju, u pojedinim djelovima Izvještaja postoje netačne konstatacije za koje pretpostavlja da su dostavljene od strane državnih organa, poput toga da je Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom u potpunosti ili da su zakoni u oblasti obrazovanja u potpunosti ili djelimično usklađeni sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom. Sami naslov Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama ukazuje da nije usklađen sa Konvencijom, jer sadrži neadekvatnu terminologiju. Upućujuće norme obesmišljavaju Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, jer se pozivaju na zakone koji su diskriminatorni. Smatra da Skupština i dalje usvaja diskriminatorne zakone čime se nastavlja sistemska diskriminacija. „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore" prilikom izrade nije podržalo nijedan akt u ovoj oblasti - ni Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, ni Analizu usklađenosti zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa

invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, kao ni Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, što bi trebalo da bude dovoljan signal da se njihov kvalitet preispita. Zakon ne prepoznaje diskriminaciju u određenim oblastima, na šta je ukazao i Komitet UN za prava osoba sa invaliditetom. Jedna od zamjerki odnosi se na neprepoznavanje razumnih adaptacija koje se sprovode samo kada se u konkretnim situacijama utvrdi da postoji potreba za njima, odnosno kada postojeći standardi nijesu dovoljni za uživanje prava. Pristupačnost je preduslov za ostvarivanje svih drugih prava. Važeće crnogorsko zakonodavstvo ima diskriminatorne odredbe u pojedinim oblastima, kao kod jednakog priznanja pred zakonom, pristupu pravdi, bračnom i porodičnom životu, te propušta da definiše antidiskriminacione odredbe, čime se dodatno obesmišljava Zakon. Takođe, u članu 21 Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom nije sadržano sve ono što je propisano članom 24 Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom. Mišljenja je da se prilikom planiranja politika ne prati Konvencija. Inkluzivno obrazovanje treba da obezbijedi jednake mogućnosti za sve učenike sa invaliditetom, a ne da podstiče njihovu segregaciju. Apelovala je na poslanike da što prije upute predlog izvršnoj vlasti da formira Savjet za prava osoba sa invaliditetom, čije formiranje je neophodan preduslov da se razmotri Nacrt akcionog plana za primjenu preporuka Komiteta UN za prava osoba sa invaliditetom. Smatra da Odbor treba češće i efikasnije da vrši nadzornu ulogu. Obrazovanje osoba sa invaliditetom posmatra se samo bazično, tako da se danas ne govori o ulozi ove populacije u obrazovanju drugih ili mijenjanju stvarnosti. Pravo na inkluzivno obrazovanje, kako je navedeno u Opštem komentaru broj 4 Komiteta UN za prava osoba sa invaliditetom podrazumijeva transformaciju kulture, politike i prakse u svim formalnim i neformalnim obrazovnim okruženjima da bi se odgovorilo na različite zahtjeve identiteta pojedinačnih učenika, odnosno studenata, uz ulaganje napora za uklanjanje barijera koje ograničavaju mogućnosti. Ovo uključuje i jačanje kapaciteta obrazovnog sistema na način da obuhvati sve učenike i fokusira se na puno i efektivno učešće, pristupačnost, redovno pohađanje nastave i dostignuća svih učenika, posebno onih koji su iz različitih razloga isključeni ili u riziku da budu isključeni. Zaključila je da očekuje promjenu svijesti i pristupa, izmjenu zakona i podzakonskih akata na način da se oni zasnivaju na Konvenciji, kao i primjenu modela zasnovanog na ljudskim pravima. Uputila je predlog za održavanje sastanka sa predsjednikom Odbora za ljudska prava i slobode na kojem bi razgovarali o pojedinim temama, kao i predlog Odboru za organizaciju zajedničke edukacije o Konvenciji UN o pravima osoba sa invaliditetom, o čemu bi se detaljnije dogovorili na sastanku.

Izvršni direktor NVO „Savez slijepih Crne Gore“ Goran Macanović je, takođe, zahvalio na posebnoj pažnji iskazanoj prema Milenku Vojičiću čijim je odlaskom mnogo izgubio ne samo pokret osoba sa invaliditetom, već i cijelo crnogorsko društvo, jer je on cijeli svoj život posvetio sveobuhvatnim pozitivnim promjenama u društvu kako bi svi građani Crne Gore bili dostojanstveni i ravnopravni. Izrazio je nezadovoljstvo što predstavnici Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta i Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava nijesu prisutni na sjednici, ali se nada da će i oni biti obaviješteni o dešavanjima sa sjednice. Ukazao je da je sistemski greška što se dobre zakonske norme obesmišljavaju podzakonskim aktima. Postoji više primjera koji potvrđuju ove navode – određeni pravosudni organi pojedine podzakonske akte smatraju višim pravnim aktima od Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti i Zakona o zaštiti potrošača. U Crnoj Gori se ne poštuje hijerarhija važnosti pravnih akata. Podsjetio je da je članom 9 Ustava Crne Gore propisano da su potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva. Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom obavezuje državu da promijeni

i ukloni iz pravnog života sve propise, prakse i običaje koji su u suprotnosti sa njom, što zakonodavna vlast mora da primijeni. Terminologija koja se koristi u Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, zakonima iz oblasti obrazovanja, ali nažalost i većini drugih zakona koji postoje u pravnom životu Crne Gore, nije usklađena sa Konvencijom. Teško je izolovano analizirati samo jedno pravo u kontekstu ljudskih prava, jer su sva ljudska prava međusobno povezana. Škola koja nije pristupačna ne može pružiti adekvatno obrazovanje i time se vrši neposredna diskriminacija u oblasti obrazovanja i vaspitanja, a isto pravilo važi i za nepristupačnu literaturu. Pošto Predlog zakona o potvrđivanju Marakeškog ugovora za olakšanje pristupa objavljenim djelima za osobe koje su slijepi, slabovide ili imaju druge poteškoće u korišćenju štampanih materijala nije razmotren od strane prethodnog saziva Skupštine, uputio je apel Vladi da ponovo utvrdi taj akt i dostavi ga Skupštini Crne Gore na razmatranje i usvajanje. Takođe, apelovao je na Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta da obrati pažnju na realizaciju onlajn sadržaja platforme "Uči doma" koji se prikazuje putem televizije, jer prosvjetni radnici koji učestvuju često zanemaruju činjenicu da te sadržaje koriste i djeca i roditelji koji imaju oštećenje vida. U Crnoj Gori se ne primjenjuje pristup zasnovan na ljudskim pravima i ne postoji razvijena svijest da su prava osoba sa invaliditetom iz korpusa osnovnih ljudskih prava. Humanost ne smije biti uzrok, nego posljedica našeg ponašanja. Razlog zbog kojeg je prisutan mali broj sudskih postupaka u oblasti diskriminacije lica sa invaliditetom je Zakon o parničnom postupku, čijom izmjenom je prije nekoliko godina propisano da Zaštitnik imovinsko-pravnih interesa Crne Gore ima pravo na sudske troškove utvrđene po advokatskoj tarifi u slučajevima kada se parnica pokrene protiv države. Sudovi nemaju dovoljno iskustva i znanja o diskriminaciji osoba sa invaliditetom, jer ne primjenjuju pristup zasnovan na ljudskim pravima, što dovodi do toga da troškove često snose oni koji su pokrenuli spor. Od strane predstavnika Saveza slijepih Crne Gore prije nekoliko godina bilo je pokrenuto oko četrdesetak tužbi zbog diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti socijalne i dječje zaštite, ali je nakon poslednje izmjene Zakona taj broj pao na četiri ili pet, budući da su ostali povukli tužbe.

Predstavnica Udruženja „Zračak nade“ - Pljevlja Svetlana Dujović je zahvalila na pominjanju njenog prijatelja Milenka Vojičića i podsjetila da je prije tri godine preminula Anka Đurišić, jedna od pokretača inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori koja je pružila veliki doprinos inkluzivnom obrazovanju i vaspitanju djece sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori. Mnogo se radilo na kvantitetu u ostvarivanju prava djece, a sada je došlo vrijeme da se razmišlja o kvalitetu i da se posebna pažnja posveti monitoringu i evaluaciji prethodne prakse. Udruženje "Zračak nade" je član Nacionalne asocijacije roditelja, djece i omladine sa smetnjama u razvoju Crne Gore (NARDOS) zbog čega je zamolila da se ubuduće na sjednice koje će se baviti sličnom tematikom pozivaju i njihovi predstavnici. Saopštila je da je Udruženje „Staze“ iz Podgorice kroz saradnju sa državnim sektorom značajno doprinijelo promociji prava i obrazovanju djece sa smetnjama u razvoju. Smatra da je roditeljima djece sa smetnjama u razvoju u ranoj fazi neophodno pružiti psihosocijalnu podršku kako bi njihovo dijete u potpunosti dostiglo i iskoristilo svoje potencijale. Roditelji djece sa najtežim smetnjama moraju čitav život da provedu negujući svoju djecu i potrebna im je ogromna podrška. Što se tiče Izvještaja, dosta toga je već bilo poznato, ali je jako bitno da se to nađe u jednom dobro urađenom dokumentu. Podsjetila je da je UNICEF prije dvije godine sačinio dobar izvještaj u kojem se ukazuje na značaj međusektorske saradnje koja je ključna za ostvarivanje prava djece sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori. Za pohvalu je što će Ministarstvo finansija i socijalnog staranja okupiti sve resore sačinjavanjem registra o osobama sa invaliditetom. Sektor obrazovanja je dosta uradio povodom obrazovanja djece sa smetnjama u razvoju, dok su u sektoru socijalne i dječje zaštite otvorene određene usluge na lokalnom nivou na čijem razvoju se

mora više raditi. Navedene sektore neophodno je povezati sa sektorom zdravstva. Svaki sistem ima svoju bazu podataka, ali se ne radi dovoljno na njihovoj koordinaciji. Centri u domovima zdravlja imaju neadekvatne nazive – centri za djecu sa posebnim potrebama, a ranije su se zvali razvojna savjetovališta. Neophodno je povećati broj osoba koje rade u mobilnim timovima, ali Crna Gora realno nema dovoljan broj stručnog kadra u ovoj oblasti, naročito na sjeveru. Na sjeveru su u obrazovnim ustanovama prisutni pedagozi i eventualno psiholozi u pojedinim školama, u zavisnosti od broja djece koja pohađaju tu školu. Do sada nijedna škola na sjeveru koju pohađaju djeca sa posebnim obrazovnim potrebama nije angažovala defektologe, odnosno edukatore/rehabilitatore. Iako su Strategijom inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori prepoznate brojne stvari koje bi se mogle realizovati u dnevnim centrima, nikada nije definisan način njihove realizacije što bi u budućnosti trebalo precizirati. Dnevni centri na sjeveru i jugu Crne Gore su jedina mjesta u ovim regijama u kojima postoji kompletan tim stručnjaka za djecu sa smetnjama u razvoju koji može da im pruži odgovarajuću podršku. Udruženje „Zračak nade“ i još pet lokalnih udruženja u okviru NARDOS-a su aktivno radili na jačanju svijesti i uspostavljen je akreditovani program za obuku nastavnika u srednjim školama za primjenu asistivne tehnologije u radu sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama. Smatra da je zakonski okvir solidan, ali da se kasni sa implementacijom. Potrebno je ustanoviti bolju saradnju sa lokalnim samoupravama koje imenuju članove komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama i obezbjeđuju uslove za njihov rad. Informisala je da je Udruženje "Zračak nade" u decembru 2020. godine pružilo podršku osnivanju prve Nacionalne asocijacije osoba sa intelektualnim invaliditetom "Samozastupnici Crne Gore" i uputila je molbu da se sastanu sa predsjednikom Odbora za ljudska prava i slobode kako bi sami govorili u svoje ime i jednostavnim rečenicama iskazali čime žele da se bave. Zaključila je da su se pojedine stvari promijenile i vjeruje da će svake godine situacija biti sve bolja, kao i da će prava djece sa smetnjama u razvoju i njihovih roditelja biti u potpunosti uvažena.

Član Odbora Miodrag Lekić ocijenio je da, uz svo poštovanje prema prethodnim sjednicama Odbora za ljudska prava i slobode, do sada nije bilo važnije sjednice ovog radnog tijela Skupštine. Zadovoljan je što je bio u prilici da čuje interdisciplinarni pristup predstavnika institucija ovoj temi na osnovu čega se stekla slika o postojećem sistemu, ali su se čule i kritike i ukazalo na probleme na čijem rješavanju treba raditi. Ova materija je u vrhu prioriteta interesovanja Odbora za ljudska prava i slobode koji će se truditi da pruži doprinos u rješavanju uočenih problema. U vezi sa nedolaskom pojedinih ministara na sjednice Odbora, istakao je da treba imati u vidu i formalni momenat nastao promjenom vlasti koji utiče na dolazak predstavnika pojedinih ministarstava na sjednice Odbora. Mišljenja je da nadzor zakona od strane međunarodnih subjekata ne treba da zabrinjava, već ga treba pozdraviti. Nada se da će na nekom od narednih sastanaka Odbor dobiti i konkretan materijal kojim bi se ukazalo na neusklađenost između zakona i podzakonskih akata, jer rješavanje te problematike predstavlja veliku obavezu i ovo društvo će mjeriti svoj razvoj u skladu sa napretkom u ovoj osjetljivoj oblasti.

Poslanik dr Strahinja Bulajić ukazao je da je Izvještaj povod da se govori o vrlo značajnoj i teškoj temi, pogotovo u Crnoj Gori, kao i o jednom važnom zakonu – Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom. Saopštio je da u Crnoj Gori postoje samohrani roditelji koji sticajem životnih okolnosti žive od primanja svoje djece sa smetnjama u razvoju čiji je životni vijek u najvećem broju slučajeva kratak. Navedeni roditelji su najčešće bez sopstvenih primanja, jer su čitav život proveli njegujući djecu, umjesto da rade i ostvare pravo na penziju. Treba se zapitati ko je tu diskriminisan, odnosno ko je diskriminator i zbog čega je stanje takvo. Takođe, trebalo bi razmotriti izmjenu naziva Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom

dodavanjem riječi "i njihovih porodica". Smatra da određenih pomaka ima, ali jako zabrinjavaju loši rezultati i vijesti koje se vezuju za JU Zavod "Komanski most". Evidencijom lica sa smetnjama u razvoju, bolesti i stanja trebalo bi da se bavi Institut za javno zdravlje Crne Gore koji do sada ništa nije uradio po tom pitanju. Smatra da stanje u ovoj oblasti nije dobro kao što se predstavlja i da je istina drugačija. Podsjetio je da je zajedno sa bivšim poslanikom Emilom Labudovićem predložio da se formira Nacionalni centar za autizam, a iz odnosa tadašnjeg ministra zdravlja prema ovom pitanju može se zaključiti da je država bila diskriminator prema ovoj populaciji.

Član Odbora dr Srđan Pavićević je podsjetio da dugo radi u medicini, ali da je na sjednici Odbora saznao nove stvari. Zabrinjava nepostojanje harmonije i sinergije između ideja, znanja i koncepta nevladinog sektora, sa jedne i operative i logistike državnih organa i institucija, sa druge strane, zbog čega bi trebalo razmotriti mogućnost stvaranja specifičnog tijela koje bi služilo kao centar za prikupljanje svih informacija i vršilo izvršnu i kontrolnu funkciju. Smatra da je naše društvo u prethodnom periodu bilo vješto u prebacivanju odgovornosti, pa na kraju niko nije bio odgovoran za brojna pitanja. Briga o starim i iznemoglim osobama, kao i briga o osobama sa invaliditetom odraz je zrelosti društva. Ako Crna Gora ima namjeru da bude zrelo društvo i da prati evropske standarde, mora se mnogo ozbiljnije baviti ovim pitanjima. Zaključio je da je problem koji postoji civilizacijski i kulturološki, prevazilazi elemente medicine i socijale i predstavlja pitanje nacionalnog digniteta.

Poslanica Jelena Božović je saopštila da se položaj osoba sa invaliditetom ne tiče nijednog ministarstva pojedinačno, već cijele Vlade i svih poslanika u Skupštini. Jedan od suštinskih problema i prioritet na kojem treba raditi je formiranje registra osoba sa invaliditetom. Crna Gora je mala i važno je da obučeni kadrovi konstantno pružaju kvalitetnu uslugu svima, pa i licima koja žive u manjim sredinama. Problem je što se ne zna ko je odgovoran za primjenu zakona i praćenje problema sa kojima se osobe sa invaliditetom susreću, a upitno je da li bi se to riješilo delegiranjem po jednog lica u svim ministarstvima koja bi u kontinuitetu pratila stanje i obavještavati neku osobu koja bi bila zadužena za objedinjavanje svih informacija. Najmanje što se može uraditi jeste da se svi ozbiljno posvete ovim pitanjima i da se pronađu adekvatna rješenja kako bi se rješavali problemi sa kojima se ova populacije susreće.

Povodom predavljanja Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom (sačinjenog od strane eksperata angažovanih od Vestminsterske fondacije za demokratiju), Odbor za ljudska prava i slobode sa Treće sjednice, održane 21. januara 2021. godine podnosi

IZVJEŠTAJ O IZVJEŠTAJU O POST-ZAKONODAVNOM NADZORU NAD ZAKONOM O ZABRANI DISKRIMINACIJE LICA SA INVALIDITETOM

Odbor za ljudska prava i slobode, u okviru kontrolne uloge Parlamenta, u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore, na Trećoj sjednici održanoj 21. januara 2021. godine, na kojoj su, pored poslanika, članova Odbora, u skladu sa članom 67 Poslovnika Skupštine Crne Gore, učestvovali: ekspertkinja Danijela Božović i ekspert Pavle Dimitrijević, angažovani od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju za izradu Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, Snežana Mijušković, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Nerma Dobardžić, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Goran Kušević, generalni direktor Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu u Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, Nina Milović, načelnica u Ministarstvu zdravlja, mr Željko Darmanović, direktor JU Resursni centar za obrazovanje i

osposobljavanje „1.jun”, Marina Vujović, direktorica JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju-Podgorica, Maja Kovačević, koordinatorka obrazovnog programa u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Anjet Lanting, savjetnica UN za ljudska prava, Mehđina Šutković Kašić, saradnica na programu u NVO „Građanska alijansa“, Anđela Radovanović, predstavnica NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“, Milica Marđokić, asistentkinja u NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“, Goran Macanović, izvršni direktor NVO „Savez slijepih Crne Gore“, Milisav Korać, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“, Svetlana Dujović, predstavnica Udruženja „Zračak nade“- Pljevlja i putem onlajn platforme: Emil Atanasovski, direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan, Ivan Radojević, regionalni programski menadžer Vestminsterske fondacije za demokratiju, Nevenka Stanković, koordinatorka programa i Zorica Gogić, predstavnica Vestminsterske fondacije za demokratiju,

polazeći od navoda iz Izvještaja Evropske komisije za Crnu Goru za 2020. godinu:

*“Što se tiče **prava lica sa invaliditetom**, Vlada je u martu 2019. godine odobrila godišnji Akcioni plan u okviru Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti (za period 2017-2021). Formirana je namjenska radna grupa koja će nadgledati sprovođenje plana. Pravni i politički okvir je konsolidovan, iako sporim tempom, a zakonodavstvo za sprovođenje tek treba da bude usklađeno. Nekoliko zakona nije u potpunosti usklađeno s Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom (CRPD) i međunarodnim standardima, uključujući i definiciju invalidnosti. U pripremi je Akcioni plan za praćenje preporuka Komiteta Ujedinjenih nacija za prava lica sa invaliditetom. Zakon o radu iz 2019. godine uključuje neke relevantne odredbe za promociju prava lica sa invaliditetom. Izmjene i dopune zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom još nijesu dovršene. To je, između ostalog, odgodilo važenje pravilnika o radnim centrima i objektima za zapošljavanje lica s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom. Pravo na primjenu znakovnog jezika nije ugrađeno u zakon i faktor je diskriminacije u pogledu pristupačnosti javne uprave i komunikacije. Ograničena dostupnost obuke za tumače i instruktore za znakovni jezik u zemlji je zabrinjavajuća. Preduzeti su konkretni koraci u 2019. i 2020. godini za poboljšanje pristupa lica sa invaliditetom javnim objektima i institucijama, ali napredak u liječenju socijalno ugroženih lica i lica sa invaliditetom nije dovoljan. Postojeće zakonske odredbe tek treba da budu efikasno sprovedene, kako bi se osiguralo sistematsko sprovođenje njihovih prava. Obavezne mjere koje treba da sprovede javne ustanove, uprave i lokalne samouprave treba strogo nadzirati u ključnim sektorima kao što su obrazovanje, saobraćaj, zapošljavanje, medicinska pomoć i podrška za život u zajednici, zdravstvena i socijalna zaštita, pravda i pravna zaštita. Pristup biračkim mjestima i dalje zabrinjava. Svijest građana o postojećim pravnim i zaštitnim okvirima treba dalje unapređivati i aktivno jačati. Od 1. januara 2020. godine na snazi je novi zakon o vanparničnom postupku koji je ojačao zaštitne mjere u vezi s lišavanjem poslovne sposobnosti.”* (str. 36 i 37 Radne verzije prevoda Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020. godinu koju je pripremila Kancelarija za evropske integracije),

razmotrio je Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom (dostupan na linku http://www.skupstina.me/images/Izvjestaj_o_post-zakonodavnom_nadzoru.pdf), izrađen na inicijativu Odbora uz podršku Vestminsterske fondacije za demokratiju (WFD) u okviru regionalnog parlamentarnog programa „Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima na Zapadnom Balkanu” koji WFD sprovodi uz podršku Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške u periodu od aprila 2019. do novembra 2021. godine sa ciljem jačanja saradnje među parlamentima Zapadnog Balkana, a putem uspostavljanja regionalne mreže radnih tijela za ljudska prava i rodnu ravnopravnost.

Podsjećanja radi, Mreža parlamentarnih odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost (HUGEN) koja okuplja nadležne odbore iz osam parlamenata, odnosno šest država Zapadnog Balkana zvanično je osnovana na Regionalnoj parlamentarnoj konferenciji, održanoj na Cetinju 8. oktobra 2019.

Iako je jedna od glavnih uloga parlamenta donošenje zakona koji odgovaraju potrebama građana, u okviru ovog Projekta Vestminsterske fondacije za demokratiju posebna pažnja je posvećena jačanju kapaciteta skupštinskih odbora Zapadnog Balkana u sprovođenju post-zakonodavne kontrole zakona i politika koje regulišu ljudska prava i rodnu ravnopravnost u cilju procjene da li su usvojeni zakoni implementirani na planirani način, da li su dali očekivane rezultate i ostvaruju li predviđene ishode.

Post-zakonodavnim nadzorom razmatra se sprovođenje zakona i njihovog uticaja na društvo, a što bi trebalo da doprinese poboljšanju samih zakona i dobrobiti građana.

Jedna od prvih aktivnosti HUGEN mreže bila je podrška parlamentima u pilotiranju procesa post-zakonodavnog nadzora, povodom čega je u novembru 2019. godine, u Beogradu, organizovan trodnevni sertifikovani kurs za poslanike i stručne službe parlamenata koji učestvuju u radu HUGEN mreže. Rezultat ovog procesa bio je izbor zakona za koje je urađena analiza, odnosno post-zakonodavni nadzor, što je rezultiralo izradom izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru.

Vestminsterska fondacija za demokratiju (WFD) je javno tijelo u Ujedinjenom Kraljevstvu posvećeno podržavanju demokratije širom svijeta. To je najveća britanska politička multipartijska fondacija koja u regionu Zapadnog Balkana djeluje od početka 1990-ih. Fondacija je kreirana od strane britanskog Ministarstva vanjskih poslova, ima status kao ministarstvo bez portfelja, a u bordu WFD-a su predstavnici Laburističke, Konzervativne stranke i svih manjih stranaka zastupljenih u britanskom Parlamentu. WFD je partner sa: političkim partijama u Ujedinjenom Kraljevstvu, parlamentima, elektoralnim i finansijko-revizorskim institucijama u više od 40 zemalja u razvoju kako bi pomogli da se njihove vlade učine pravičnijim, efektivnijim i odgovornijim. Neke od globalnih inicijativa WFD-a uključuju: pomoć zaštiti žena od nasilja u Bliskom Istoku, stvaranje inkluzivnijih politika u Africi, konsolidovanje demokratskih institucija u Aziji i izgradnju povjerenja u demokratiju širom regiona Zapadnog Balkana.

WFD saraduje sa Univerzitetom u Londonu sa kojim su razvili trenutno jedini kurs u svijetu o post-zakonodavnom nadzoru.

Direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan je istakao da je crnogorski Parlament prvi u regionu Zapadnog Balkana sproveo post-zakonodavni nadzor, jer je prije nekoliko mjeseci, na inicijativu Odbora za rodnu ravnopravnost, završen Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru za Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Skupština Crne Gore je prva koja je dva puta uradila post-zakonodavni nadzor, jer je i na inicijativu Odbora za ljudska prava i slobode urađen post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom. Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom je osnova za buduće djelovanje, kako u postupanju po preporukama, tako i za dalje praćenje implementacije Zakona. Zahvalio je saradnicima iz Vestminsterske fondacije za demokratiju, ali i sekretarima i stručnoj službi odbora uključenih u projekat koji su im pomogli u realizaciji aktivnosti, posebno u uspostavljanju kontakata na početku pilot procesa post-zakonodavnog nadzora.

Eksperti zaduženi za izradu Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom su zahvalili Skupštini Crne Gore na nepodijeljenoj podršci i pomoći u realizaciji pilot projekta i svim uključenim akterima koji su iskazali spremnost da razgovaraju o dobrim stranama sprovođenja Zakona, ali i o problemima i izazovima. Ocijenili su da je Crna Gora jedna od rijetkih demokratija u ovom dijelu Evrope koja se može pohvaliti time da ozbiljno razmišlja o problemima, s jedne i dostignućima sprovođenja zakonskih normi, s druge strane.

Ukazali su na dosadašnja iskustva Crne Gore u sprovođenju post-zakonodavnog nadzora navodeći da je za analizu politika najznačajniji proces analize procjene uticaja propisa (RIA) koji je u crnogorski pravni sistem formalno uveden 2012. godine. Takođe, Skupština Crne Gore je uvrstila post-zakonodavni nadzor u svoj Poslovnik sprovođenjem klasičnih instrumenata parlamentarnog nadzora na nivou skupštinskih odbora i Skupštine u cjelini.

Ocijenili su da organizacioni razvoj koji je Služba Skupštine Crne Gore doživjela prethodnih godina daje dobru osnovu za praktikovanje post-zakonodavnog nadzora, jer je u Službi Skupštine Crne Gore formiran Sektor za istraživanje, dokumentacione poslove i informatičku mrežu u okviru kojeg je Parlamentarni institut koji ima mandat da radi istraživanje o efektima zakonodavstva.

Uvjereni su da će se ovakvim organizacionim kapacitetima Skupštine Crne Gore i daljim jačanjem svih službi u predstojećem periodu cjelokupan proces post-zakonodavnog nadzora moći sprovesti samostalno.

Imajući u vidu značaj sprovođenja zakona koji se tiču zaštite prava lica sa invaliditetom, kao i činjenicu da je u poslednjih deset godina, fokus rada Odbora za ljudska prava i slobode bio, između ostalog, na zaštiti prava djeteta i lica sa invaliditetom, Odbor je, u skladu sa svojim nadležnostima utvrđenim Poslovníkom Skupštine Crne Gore, odlučio da se u okviru pilot projekta, u saradnji sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju, sprovede post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom.

U toku PLS procesa poseban akcenat bio je na sledećim aspektima primjene Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom:

- analiziranje primjene člana 21 Zakona - diskriminacija u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja; određivanje stvarnog stanja sa stanovišta poštovanja prava lica, u konkretnom slučaju, djece sa invaliditetom na vaspitanje, obrazovanje i stručno osposobljavanje;

- analiziranje u kojoj mjeri je licima sa invaliditetom omogućeno da vrše izbor obrazovnog programa i upis, pristup i boravak u obrazovno-vaspitanjnoj ustanovi, u skladu sa njihovim mogućnostima; prate nastavu i da im se provjerava znanje, kao i da učestvuju u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima;

- vršenje nadzora u kojoj mjeri i obimu se preduzimaju posebne mjere za uspostavljanje i pružanje individualizovane podrške za nesmetano praćenje nastave i provjeru znanja, kao i učešće u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima.

Proces post-zakonodavnog nadzora podrazumijevao je participativan i otvoren postupak konsultacija sa predstavnicima nadležnih državnih organa i nevladinih organizacija, što je doprinijelo kvalitetu ovog izvještaja. Na samom početku ovog procesa, **na 54. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 18. februara 2020. godine, održano je Konsultativno saslušanje predstavnika Ministarstva prosvjete, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja i Ministarstva za ljudska i manjinska prava na temu: „Post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom („Službeni list CG“, broj 35/15), sa akcentom na primjenu člana 21 ovog Zakona, koji se odnosi na diskriminaciju u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja“.** Konsultativno saslušanje je organizovano u cilju jačanja kapaciteta ovog skupštinskog odbora za sprovođenje post-zakonodavne kontrole zakona i politika koje regulišu ljudska prava, ali i doprinosa u cilju prikupljanja informacija potrebnih za uspješnu realizaciju pilot projekta. Ovom aktivnošću Odbor je doprinio ostvarivanju inicijalnih kontakata između predstavnika ključnih zainteresovanih strana, izabranih istraživača za sprovođenje pilot projekta i predstavnika Vestminsterske fondacije za demokratiju i omogućio ubrzanje aktivnosti planiranih u okviru pilot projekta post-zakonodavnog nadzora.

Finalni izvještaj su sačinili nezavisni eksperti Danijela Božović i Pavle Dimitrijević, angažovani od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju.

Uvodno obrazloženje o Izvještaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom dali su eksperti Danijela Božović i Pavle Dimitrijević.

Ekspertkinja Danijela Božović je govorila o metodološkom okviru navodeći da su podatke prikupili putem desk pregleda relevantnih dokumenata, dubinskih intervjua, fokus grupa, a od posebnog značaja i koristi bilo je Konsultativno saslušanje predstavnika nadležnih ministarstava održano na sjednici Odbora za ljudska prava i slobode u februaru 2020. Informisala je o tri faze sprovođenja post-zakonodavnog nadzora:

- u fazi planiranja odlučeno je koji zakon će biti predmet analize, nakon čega su sve relevantne institucije obaviještene o pokretanju postupka i uslijedilo je prikupljanje informacija;

- u fazi implementacije konsultovane su zainteresovane strane, analizirani podaci i informacije, prikupljene povratne informacije i izrađena finalna verzija Izvještaja;

- u fazi naknadnog praćenja, nakon prezentacije i distribucije Izvještaja neophodno je pružiti podršku parlamentu za organizovanje javnog/kontrolnog saslušanja kako bi se neke od preporuka dalje definisale u moguće izmjene i dopune regulative.

Posebni ciljevi evaluacije post-zakonodavnog procesa bili su: procjena djelotvornosti, relevantnosti, dokumentovanje naučenih lekcija, dobre prakse i izazova i obezbjeđivanje ključnih preporuka glavnim akterima za dalje aktivnosti u ovom procesu.

Ekspert Pavle Dimitrijević predstavio je ključne nalaze i preporuke koje se tiču:

- pravnog i institucionalnog okvira,
- implementacije, monitoringa, evaluacije i
- jačanja svijesti građana.

U raspravi su učestvovali: Snežana Mijušković, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Nerma Dobardžić, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Goran Kušević, generalni direktor Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu u Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, mr Željko Darmanović, direktor JU Resursni centar za obrazovanje i osposobljavanje „1.jun“, Milisav Korać, izvršni direktor Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“, Anđela Radovanović, predstavnica NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“, Goran Macanović, izvršni direktor NVO „Savez slijepih Crne Gore“, Svetlana Dujović, predstavnica Udruženja „Zračak nade“- Pljevlja i članovi Odbora: Miodrag Lekić, dr Strahinja Bulajić, dr Srđan Pavićević i Jelena Božović.

Povodom Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom Odbor za ljudska prava i slobode je jednoglasno (sa sedam glasova „za“) donio sledeći

ZAKLJUČAK

1. Odbor za ljudska prava i slobode konstatuje da je u Crnoj Gori uspostavljen relativno dobar zakonodavni okvir za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije, a ključni izazovi su u pravovremenoj primjeni kvalitetnog zakonodavnog okvira i/ili često u neposjedovanju dovoljnog iznosa finansijskih sredstava za njegovu implementaciju.

Značajan izazov predstavlja i sprovođenje mjera i aktivnosti utvrđenih Strategijom za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period od 2017. do 2021. godine, jer je njeno sprovođenje na nivou lokalnih samouprava i dalje nedovoljno, a brojne aktivnosti planirane strateškim dokumentima nijesu na adekvatan način ispraćene potrebnim finansijskim sredstvima zbog čega se ne realizuju.

2. S obzirom da je na sjednici Odbora ukazano da je Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom djelimično usklađen sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, jer ne prepoznaje razumnu adaptaciju, niti interseksijsku diskriminaciju u smislu Konvencije, Odbor ocjenjuje da je neophodno preduzeti aktivnosti na izmjenama ovog Zakona u cilju njegovog potpunog usklađivanja sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom.

Takođe, potrebno je ubrzati aktivnosti resornih ministarstava i Vlade Crne Gore na pripremi predloga zakona o izmjenama i dopunama svih preostalih zakona za koje je obaveza usklađivanja utvrđena Analizom usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom koju je, u skladu sa Zaključkom Skupštine Crne Gore, Vlada Crne Gore usvojila u septembru 2016.

3. Odbor za ljudska prava i slobode izražava zadovoljstvo uspostavljanjem saradnje između Vlade Crne Gore i Evropske komisije u cilju realizacije Projekta "Reforma sistema utvrđivanja invaliditeta" u vrijednosti od milion eura koji se tiče jedinstvenog tijela za vještačenje osoba sa invaliditetom, što će omogućiti da se ubuduće na jednom mjestu i na osnovu jedinstvenih kriterijuma za utvrđivanje invaliditeta vrši vještačenje osoba sa invaliditetom na osnovu čega će ostvarivati prava kod različitih subjekata.
Takođe, ohrabruje najava rješavanja dugogodišnjeg negativnog sukoba nadležnosti između Ministarstva prosvjete, Ministarstva rada i socijalnog staranja i Ministarstva zdravlja u vezi sa uspostavljanjem baze podataka o djeci sa smetnjama u razvoju, na način što će Ministarstvo finansija i socijalnog staranja biti zaduženo za formiranje registra o osobama sa invaliditetom koji bi trebalo da doprinese kreiranju adekvatnijih politika u ovoj oblasti.
4. Odbor za ljudska prava i slobode je ohrabren informacijom da je Akcionim planom za sprovođenje preporuka Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore ustanovljena nova nadležnost da prati primjenu Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom, što će predstavljati svojevrsni post-zakonodavni nadzor na nacionalnom nivou.
5. Iako bi svako dijete u Crnoj Gori, nezavisno od toga gdje živi moralo da ima isti pristup pravima, Odbor za ljudska prava i slobode konstatuje da su i dalje prisutne razlike u ostvarivanju prava djece sa smetnjama u razvoju, pri čemu se naročito zapaža nejednakost u ostvarivanju prava djece iz sjevernog regiona u odnosu na djecu iz centralnog i primorskog regiona, kao i razlike u ostvarivanju prava djece iz seoskih područja u odnosu na djecu iz gradova. Takođe, sistem mobilnih službi, rana intervencija i individualni tretmani su dobro obezbijedjeni samo u Podgorici, dok u ostalim gradovima postoje brojne manjkavosti i nedostatak stručnog kadra, posebno defektologa i logopeda, za rad sa djecom sa smetnjama u razvoju.
Stoga, Odbor smatra da je neophodno ojačati rad mobilnih službi, naročito na sjeveru Crne Gore, otvoriti dodatne servise za podršku ranoj intervenciji i obezbijediti blagovremeno pružanje individualnih tretmana kako bi se svoj djeci sa smetnjama u razvoju obezbijedile kvalitetne usluge u sredinama gdje žive.
6. I pored brojnih aktivnosti preduzetih na unapređenju položaja lica sa invaliditetom, Odbor konstatuje da su i dalje prisutni brojni faktori koji utiču da osobe sa invaliditetom budu izložene riziku da postanu žrtve diskriminacije u obrazovanju, među kojima su: neujednačen obuhvat djece sa smetnjama u razvoju u inkluzivnom obrazovanju, arhitektonska nepristupačnost obrazovnih objekata, neobezbijeđenost prevoza do škole za djecu sa invaliditetom, neujednačena opremljenost obrazovnih ustanova, nedovoljna specijalizacija nastavnog osoblja, predrasude učenika prema licima sa invaliditetom i nedovoljna informisanost i motivisanost samih osoba sa invaliditetom da se uključe u obrazovni proces.
7. Imajući u vidu da pravo na inkluzivno obrazovanje, kako je navedeno u Opštem komentaru broj 4 Komiteta UN za prava osoba sa invaliditetom, podrazumijeva transformaciju kulture, politike i prakse u svim formalnim i neformalnim obrazovnim okruženjima da bi se odgovorilo na različite zahtjeve i identitete pojedinačnih učenika, odnosno studenata, uz ulaganje napora za uklanjanje barijera koje ograničavaju mogućnosti, što uključuje i jačanje kapaciteta obrazovnog sistema na način da obuhvati sve učenike i fokusira se na puno i efektivno učešće, pristupačnost, redovno pohađanje nastave i dostignuća svih učenika, posebno onih koji su iz različitih razloga isključeni ili su u riziku da budu isključeni, kao i da inkluzivno obrazovanje treba shvatiti kao temeljno ljudsko pravo svih onih koji uče, Odbor za ljudska prava i slobode poziva nadležne subjekte da preduzmu dodatne aktivnosti na obezbjeđivanju uslova za ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom na obrazovanje kroz inkluzivni sistem obrazovanja na svim nivoima, kako je to definisano Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom.

8. S obzirom da Predlog zakona o potvrđivanju Marakeškog ugovora za olakšanje pristupa objavljenim djelima za osobe koje su slijepe, slabovide ili imaju druge poteškoće u korišćenju štampanih materijala nije razmotren od strane prethodnog saziva Skupštine Crne Gore, Odbor za ljudska prava i slobode upućuje apel Vladi Crne Gore da ponovo utvrdi navedeni Predlog zakona i dostavi ga Skupštini Crne Gore na razmatranje i usvajanje.
Takođe, Odbor sugeriše Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta da vodi računa da se realizacija onlajn sadržaja platforme "Uči doma" prilagodi djeci sa oštećenjem vida i roditeljima sa oštećenjima vida koji rade sa djecom kako bi na adekvatan način mogli ispratiti emitovani nastavni program.
9. Odbor za ljudska prava i slobode poziva Vladu Crne Gore da u što je moguće kraćem roku formira Savjet za zaštitu prava osoba sa invaliditetom, čime bi iskazala spremnost da posvećeno radi na daljoj promociji i unapređenju prava pripadnika ove populacije u oblasti zdravstvene, socijalne i dječje zaštite, vaspitanja i obrazovanja, radnog osposobljavanja i zapošljavanja, pristupačnosti, antidiskriminacije i sporta.
10. Imajući u vidu da još uvijek nije uspostavljena funkcionalna komunikacija i koordinacija između nadležnih komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama, obrazovnih ustanova i Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta i da postoje nejasnoće u pogledu nadležnosti i obaveza države i lokalnih samouprava, Odbor ukazuje na potrebu uspostavljanja funkcionalne komunikacije i koordinacije između komisija, obrazovnih ustanova i Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta kako bi se uvid u potrebe djece ostvarivao kvalitetno, a problemi rješavali blagovremeno i uz poštovanje najboljeg interesa djeteta.
Takođe, Odbor ukazuje da je neophodno unaprijediti međusektorsku saradnju i kapacitete ključnih institucija zaduženih za sprovođenje zakona, kao i da je potrebno obezbijediti dovoljno sredstava iz budžeta za sprovođenje politike inkluzivnog obrazovanja na svim nivoima.
11. Odbor za ljudska prava i slobode ohrabruje nadležne državne organe da, u saradnji sa civilnim sektorom čiji predstavnici posjeduju stručnost i znanje i daju nemjerljiv doprinos u unapređenju prava lica sa invaliditetom i uz podršku međunarodne zajednice, preduzmu mjere na blagovremenoj i kvalitetnoj realizaciji Preporuka sadržanih u Izvještaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, što će doprinijeti uspjehu Crne Gore na putu evropskih integracija, ali i boljem životu svih građana.
12. Odbor poziva Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, kao i vaspitno-obrazovne ustanove da, u skladu sa svojim nadležnostima, djeluju na realizaciji Preporuka datih u okviru pravnog i institucionalnog okvira i da preduzmu aktivnosti na:
 - unapređenju pravnog i institucionalnog okvira u smjeru pune primjene načela zabrane diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, na taj način što će se realizovati preporuke iz Analize usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom i u potpunosti implementirati zakoni u ovoj oblasti kako bi se uklonile moguće diskriminatorne procedure prilikom ostvarivanja prava na obrazovanje i razvio individualizovan pristup u procesu obrazovanja;
 - unapređenju sistema prikupljanja i razmjene informacija i podataka o broju lica sa invaliditetom, na taj način da se utvrdi tačan broj djece u sistemu i van sistema obrazovanja, odnosno da se razvije sveobuhvatna baza podataka o djeci i odraslim osobama sa invaliditetom u sistemu obrazovanja i
 - poboljšanju multisektorske koordinacije i komunikacije svih institucija i organa u sistemu tako da ona bude funkcionalna i efikasna.

13. Odbor poziva nadležne institucije, prvenstveno Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma da preduzmu aktivnosti na realizaciji Preporuka koje se odnose na implementaciju, monitoring i evaluaciju pravnog i institucionalnog okvira i da:
- preduzmu sve neophodne mjere kako bi osobe s invaliditetom od najranijeg uzrasta imale nesmetan pristup školama/fakultetima, uz sprovođenje razumne adaptacije i pružanja potrebne podrške u cilju obezbjeđivanja ravnopravnosti i potpune inkluzije;
 - unaprijede sistem monitoringa i evaluacije kvaliteta pedagoških usluga, odnosno na koji način se izrađuju i sprovode individualni razvojno-obrazovni programi (IROP-i), kakav je kvalitet realizacije usvojenih programa i kako se vrši njihova evaluacija;
 - obezbijede uslove za sprovođenje predloženih obrazovnih programa i da se riješe problemi neprilagođenosti vaspitno-obrazovnih ustanova, nepostojanja opreme, udžbenika i nastavnih sredstava, kao i nedovoljno stručnog i obučenog kadra (npr. nedostatak asistenata u nastavi), te da se izbjegne problem "improvizacije" sa roditeljima i nastavnicima;
 - unaprijedi rad komisije za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama, na način da se standardizuje praksa i ujednače kriterijumi;
 - obezbijede dovoljno finansijskih resursa za sve planirane aktivnosti i mjere (raspodjela budžetskih sredstava za prava manjina uz planiranje međunarodne razvojne pomoći kroz programe podrške i razvojne projekte) i
 - preduzmu sve neophodne mjere kako bi nadarene osobe s invaliditetom bile prepoznate u obrazovnom sistemu, uz sprovođenje svih mjera i aktivnosti i pružanja potrebne podrške u cilju obezbjeđivanja ravnopravnosti i potpune inkluzije u školskim takmičenjima.
14. Imajući u vidu da osobe sa invaliditetom i dalje predstavljaju jednu od najranjivijih kategorija društva koja se suočava sa brojnim problemima i preprekama u ostvarivanju prava i jednakosti, što potvrđuju i istraživanja stavova javnog mnjenja, Odbor za ljudska prava i slobode poziva resorna ministarstva, prvenstveno Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava i Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta da u saradnji sa institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, nevladinim sektorom koji se bavi zaštitom prava osoba sa invaliditetom i uz podršku međunarodnih organizacija, preduzmu aktivnosti na realizaciji Preporuka koje se tiču jačanja svijesti, odnosno da:
- kontinuirano sprovode inkluzivne aktivnosti koje promovišu jednakost, različitost, nediskriminaciju (radionice, vršnjačko iskustvo i podrška i slično) i
 - kontinuirano rade na senzibilizaciji nastavnog kadra, pri čemu je poseban akcenat potrebno staviti na rad sa budućim nastavnim kadrom.
15. Uzimajući u obzir kvalitet Projekta „Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima u regionu Zapadnog Balkana“ koji Vestminsterska fondacija za demokratiju, uz podršku Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške, sprovodi u regionu Zapadnog Balkana u periodu od aprila 2019. do novembra 2021. godine, Odbor za ljudska prava i slobode izražava zahvalnost WFD-u na svim dosadašnjim aktivnostima koje doprinose jačanju kapaciteta ovog skupštinskog Odbora za sprovođenje post-zakonodavne kontrole zakona i politika koje regulišu ljudska prava. Izuzetno je zadovoljstvo Odbora za ljudska prava i slobode što je u prilici da saraduje sa javnim tijelom, najvećom britanskom političkom multipartijskom fondacijom koja je kreirana od strane britanskog Ministarstva vanjskih poslova i koja je partner sa političkim partijama u Ujedinjenom Kraljevstvu, parlamentima, elektoralnim i finansijsko-revizorskim institucijama u više od 40 zemalja u razvoju kojima pomaže da se njihove vlade učine pravičnijim, efektivnijim i odgovornijim.

Odbor ocjenjuje da je nemjerljiv doprinos Vestminsterske fondacije za demokratiju u jačanju kapaciteta poslanika i stručnih službi radnih tijela koja se bave ljudskim pravima i slobodama u sprovođenju post-zakonodavnog nadzora zakona i politika što se realizuje u skladu sa smjericama iz trenutno jedinog kursa u svijetu razvijenog u saradnji Vestminsterske fondacije za demokratiju i Univerziteta u Londonu.

Odbor iskazuje spremnost da učestvuje u daljnim aktivnostima planiranim u okviru Projekta, uz očekivanje da će to doprinijeti dodatnom snaženju kapaciteta Skupštine Crne Gore i ovog skupštinskog radnog tijela, ali i održavanju kontakata i razmjeni iskustava sa radnim tijelima koja se bave ljudskim pravima i slobodama u regionu Zapadnog Balkana, što će doprinijeti i jačanju regionalne saradnje.

16. Ohrabruju pohvale predstavnika Vestminsterske fondacije za demokratiju upućene Odboru za ljudska prava i slobode i zahvalnost na dosadašnjem doprinosu Odbora i njegove stručne službe realizaciji aktivnosti u okviru Projekta “Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti na Zapadnom Balkanu”, posebno u uspostavljanju kontakata na početku pilot procesa post-zakonodavnog nadzora i u prikupljanju izuzetno korisnih informacija organizovanjem Konsultativnog saslušanja predstavnika Ministarstva prosvjete, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja i Ministarstva za ljudska i manjinska prava na 54. sjednici Odbora u februaru 2020. godine.
17. O spremnosti Skupštine Crne Gore da saraduje sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju i posvećenosti ovom Projektu svjedoči i činjenica da je crnogorski Parlament prvi u regionu Zapadnog Balkana sproveo post-zakonodavni nadzor i jedini je parlament u regionu u kojem su sprovedena dva pilot projekta post-zakonodavnog nadzora i to za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Raduje ocjena predstavnika Vestminsterske fondacije za demokratiju i eksperata angažovanih na izradi Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom da organizacioni razvoj koji je Služba Skupštine Crne Gore doživjela prethodnih godina daje dobru osnovu za praktikovanje post-zakonodavnog nadzora, jer je u Službi Skupštine Crne Gore formiran Sektor za istraživanje, dokumentacione poslove i informatičku mrežu u okviru kojeg je Parlamentarni institut koji ima mandat da radi istraživanje o efektima zakonodavstva. Posebno ohrabruje njihova ocjena da Odbor za ljudska prava i slobode i Skupština Crne Gore imaju kapacitete da nastave sa procesom pilotiranja i implementacijom procesa post-zakonodavnog nadzora, kao i uvjerenje da će se postojećim organizacionim kapacitetima i daljim jačanjem svih službi Skupštine Crne Gore u predstojećem periodu cjelokupan proces post-zakonodavnog nadzora moći sprovesti samostalno, što nije slučaj sa parlamentima u regionu čiji kapaciteti nijesu na tom nivou.
18. Odbor za ljudska prava i slobode će, u okviru kontrolne i nadzorne uloge, pratiti realizaciju Preporuka koje se tiču pravnog i institucionalnog okvira, implementacije, monitoringa, evaluacije i jačanja svijesti građana datih u Izvještaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i realizaciju ovog Zaključka Odbora i s tim u vezi, u skladu sa Planom aktivnosti za 2021. godinu, u IV kvartalu organizovati kontrolno saslušanje svih subjekata zaduženih za realizaciju navedenih Preporuka i Zaključka Odbora.
19. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore će dostaviti Zaključak: Vladi Crne Gore, Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, na dalji postupak i Kolegijumu Predsjednika Skupštine Crne Gore, Odboru za prosvjetu, nauku, kulturu i sport Skupštine Crne Gore, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Kancelariji za evropske integracije, JU Resursni centar za obrazovanje i

osposobljavanje „1. jun“, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju - Podgorica, JU Osnovna škola „21. maj“- Podgorica, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju - Kancelarija u Beogradu i ekspertima koji su sačinili Izvještaj, NVO “Građanska alijansa”, NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju “Naša inicijativa”, NVO “Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore”, NVO “Savez slijepih Crne Gore” i Udruženju “Zračak nade”- Pljevlja, na upoznavanje.

DRUGA TAČKA- INFORMACIJE O AKTIVNOSTIMA PREDSJEDNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE REALIZOVANIM U PERIODU OD 24. DECEMBRA 2020. DO 14. JANUARA 2021. GODINE:

- (1) Informacija sa sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića sa predstavnicom NVO „Institut alternativa“ Milenom Muk, održanog 24. decembra 2020. godine;**
- (2) Informacija o posjeti predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića Biblioteci za slijepe Crne Gore, održanoj 25. decembra 2020. godine;**
- (3) Informacija o učešću predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića u emisiji „Horizont“, emitovanoj na RTCG 14. januara 2021. godine;**

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova „za“) usvojio tri Informacije o aktivnostima predsjednika Odbora, realizovanim u periodu od 24. decembra 2020. do 14. januara 2021. godine i to:

- Informaciju sa sastanka sa predstavnicom NVO „Institut alternativa“ Milenom Muk, održanog 24. decembra 2020. godine;
- Informaciju o posjeti Biblioteci za slijepe Crne Gore, održanoj 25. decembra 2020. godine i
- Informaciju o učešću u emisiji „Horizont“, emitovanoj na RTCG 14. januara 2021. godine.

Odlučeno je da, u skladu sa uobičajenom praksom u radu Odbora, Informacije budu sastavni dio Zapisnika sa sjednice.

TREĆA TAČKA- TEKUĆA PITANJA

- (1) Informacija o predstavkama i obraćanjima građana dostavljenim Odboru za ljudska prava i slobode**

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović informisao je članove Odbora da su Odboru za ljudska prava i slobode od strane Generalnog sekretara Skupštine Crne Gore dostavljene sledeće predstavke:

- 1. Predstavka Svetlane Babović,** broj 00-32-2/20-330, dostavljena Skupštini Crne Gore 16. novembra 2020. godine, prosljeđena Odboru Dopisima Generalnog sekretara Skupštine Crne Gore, br. 00-63-8/20-38 od 23. decembra 2020. godine i 00-63-8/21-2 od 11. januara 2021. godine;
- 2. Predstavka Rada Šćekića,** broj 00-8/20-23, dostavljena Skupštini Crne Gore 30. novembra 2020. godine, prosljeđena Odboru Dopisom Generalnog sekretara Skupštine Crne Gore, broj 00-63-8/20-38 od 23. decembra 2020. godine;

3. **Predstavka Tomislava Bojovića**, broj 00-8/20-46, dostavljena Skupštini Crne Gore 15. decembra 2020. godine, prosljeđena Odboru Dopisom Generalnog sekretara Skupštine Crne Gore, broj 00-63-8/21-3 od 11. januara 2021. godine i
4. **Predstavka Dragutina Novakovića**, broj 00-8/20-48/1, dostavljena Skupštini Crne Gore 16. decembra 2020. godine, prosljeđena Odboru Dopisom Generalnog sekretara Skupštine Crne Gore, broj 00-63-8/20-40 od 25. decembra 2020. godine.

Predsjednik Odbora je obavijestio da su od strane Službe Skupštine Crne Gore koja se bavi predstavkama građana pripremljeni odgovori na navedene predstavke i isti su podnosiocima upućeni od strane Generalnog sekretara Skupštine koji ih, između ostalog, obavještava da će predstavke razmotriti nadležni odbor Skupštine Crne Gore.

Takođe, predsjednik Vučurović je saopštio i da su Odboru za ljudska prava i slobode direktno dostavljena i dva dopisa/obraćanja građana i to:

1. **Dopis Qemal Beg Bushatija**, broj 00-63-8/21-5, dostavljen Odboru 15. januara 2021. godine i
2. **Dopis Miroslava Mijatovića (sa video snimkom)**, broj 00-63-8/21-6, dostavljen Odboru 18. januara 2021. godine.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je saopštio da je Odboru za ljudska prava i slobode i u prethodnim skupštinskim sazivima dostavljan određeni broj predstavki građana i pravnih lica i da je Odbor za ljudska prava i slobode 24. saziva Skupštine Crne Gore, povodom Odluke o izmjenama i dopunama Poslovnika Skupštine Crne Gore, donio Zaključak o postupanju po predstavkama na sjednici održanoj 30. maja 2012. godine.

Zaključkom Odbora utvrđeno je:

1. *Da predstavke i obraćanja građana i pravnih lica upućene Odboru za ljudska prava i slobode razmatra tek nakon što predstavke razmotri nadležna institucija, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, a građani budu nezadovoljni postupanjem Zaštitnika po određenoj predstavi;*

2. *Ovo stoga, što se Odbor neće miješati u nadležnost Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i narušavati nezavisnost ove institucije, kojoj je Zakonom o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list Crne Gore", broj: 42/11 - Poglavlje V- POSTUPANJE: čl. 28-46") utvrđeno pravo građana da se za povredu prava mogu obraćati Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore;*

3. *Sva obraćanja građana upućena Odboru za ljudska prava i slobode, prosljediće se instituciji Zaštitnika, kako bi on, shodno Zakonu o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, postupio po njima, a ukoliko se građani budu žalili na postupanje Zaštitnika, Odbor će u tim slučajevima djelovati u skladu sa svojom kontrolnom i nadzornom ulogom i*

4. *Drugačijim postupanjem, s jedne strane, stvorili bi se problemi u funkcionisanju institucije Ombudsmana i samog Odbora, a sa druge, ni sami građani ne bi znali kome da se obrate, zbog čega se smatra ispravnim i logičnim da se na navedeni način postupa po predstavkama i žalbama građana upućenim Odboru."*

Članica Odbora Jelena Božović ukazala je da je od početka rada ovog saziva Odbora za ljudska prava i slobode dostavljen određeni broj formalnih i neformalnih poziva i zahtjeva za rješavanje problema građana koji su u proteklom periodu doživjeli probleme i pretpjeli neprijatnosti, jer njihovi problemi nijesu adekvatno riješeni od strane nadležnih institucija.

Osvrnula se na Dopis porodice Mijatović navodeći da se radi o slučaju brutalnog prebijanja od strane policije dvadesetjednogodišnjeg mladića iz Pljevalja koje se desilo u maju 2020. Podsjetila je da je Savjet za građansku kontrolu rada policije ocijenio da su policijski službenici Centra bezbjednosti Pljevlja u postupanju prema ovom licu prekršili ovlašćenja, zbog čega je došlo

do povrede prava. Smatra da nadležne institucije nijesu uradile sve što se od njih, shodno zakonu, očekuje. Prilikom prebijanja mladić nije pružao nikakav otpor i na snimku, koji je uznemirio crnogorsku javnost i obišao region, jasno se vidi da je policija prekoračila svoja ovlašćenja, jer su nastavili da zlostavljaju mladića čak i kad je svaki osnov i smisao za dalju intervenciju nestao.

Smatra da je ovaj predmet potrebno proslijediti Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore kako bi se izvršio pritisak na nadležne institucije da se slučaj do kraja rasvijetli, jer je došlo do zastoja u njegovom procesuiranju. Poslanica Božović je istakla da ovo nije jedini slučaj u kojem je policija prekršila svoja ovlašćenja. Ukoliko nadležni organi u ovom slučaju budu radili svoj posao, time će se ohrabriti i drugi pojedinci koji su pretpjeli nešto slično da se jave. Dodala je i da sada skoro svi građani imaju kameru, pa se mnogi slučajevi snimaju i time se ne mogu prikriti.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode je saopštio da će Odbor, u skladu sa Zaključkom, sve predstavke proslijediti Zaštitniku i zahtijevati dostavljanje informacija o postupanju po istima. Takođe, saopštio je da mu je poznato da su građani Pljevalja pokrenuli peticiju da se smijeni rukovodstvo policije u tom gradu, zbog brutalnog prebijanja gospodina Mijatovića i apsolutnog prekoračenja ovlašćenja od strane policijskih službenika. Istakao je da će vršiti pritisak na nadležne institucije kako bi se došlo do pravde u svim navedenim slučajevima.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić informisala je da je putem mejla Odboru dostavljen video snimak, a nakon toga, putem Pisarnice Skupštine Crne Gore dostavljen je i Dopis Miroslava Mijatovića, sa čime je upoznat Predsjednik Odbora. Saopštila je da je prilikom obrade tog predmeta utvrđeno da je isti u nadležnosti Odbora za bezbjednost i odbranu, ne samo prema odredbama Poslovnika Skupštine Crne Gore, već i u skladu sa Zakonom o unutrašnjim poslovima koji obavezuje ovaj Odbor da vrši kontrolu rada policije, pored Savjeta za građansku kontrolu rada policije i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, koji kao Nacionalni mehanizam za prevenciju torture ima obavezu da reaguje i pokrene postupak, čak i na osnovu informacija iz javnosti. Što se tiče konkretnog slučaja, Sekretarijat Odbora je uvidom na veb-sajt institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore utvrdio da je Ombudsman, na osnovu svojih ovlašćenja, postupio u ovom slučaju i utvrdio povredu prava. U ispitnom postupku donio je Mišljenje i dao preporuke nadležnim institucijama, ali za sada nema povratne informacije da li su nadležni organi postupili po preporukama Zaštitnika, pa se očekuje da će Odbor o tome biti naknadno obaviješten. Na osnovu odgovora Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Odbor će se moći dalje odrediti. Ukazala je da se pitanja ljudskih prava ne odnose samo na nadležnost Odbora za ljudska prava i slobode, već i na mnoge druge odbore, među kojima je i Odbor za bezbjednost i odbranu, navodeći da Odbor za ljudska prava i slobode ne može postupati po pitanjima koja nijesu u njegovoj nadležnosti.

Članica Odbora Jelena Božović je istakla da je prošlo više od pola godine, a da ovaj predmet još nije rasvijetljen, zbog čega postoji obaveza da se reaguje. Kada postoji slučaj koji opterećuje građane i doprinosi da se osjećaju ugroženo, a institucije ne postupaju u skladu sa nadležnostima, o tome treba razgovarati i na sjednici ovog Odbora.

Odlučeno je da se postupi po Zaključku Odbora o postupanju po predstavkama koji je donio Odbor za ljudska prava i slobode 30. maja 2012. godine i po kome je postupano u svim prethodnim sazivima Odbora.

Imajući u vidu dosadašnji način postupanja utvrđen Zaključkom Odbora, kao i konstruktivnu saradnju sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore koji je, u skladu sa Zakonom, postupao po predstavkama dostavljenim od strane ovog Odbora i o njihovom ishodu blagovremeno obavještavao, odlučeno je da Odbor za ljudska prava i slobode i u ovom sazivu Skupštine Crne Gore postupa po Zaključku i da se sve navedene predstavke i obraćanja građana,

prosljede Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore na dalje postupanje, uz obavezu da Zaštitnik, po okončanju postupka, povratno informiše Odbor o postupanju po predstavkama.

(2) Izbor člana Upravljačkog odbora u Mreži odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost (HUGEN Mreži) u okviru projekta Vestminsterske fondacije za demokratiju “Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima na Zapadnom Balkanu” koji se realizuje od aprila 2019. do novembra 2021. godine

Imajući u vidu da je u okviru projekta Vestminsterske fondacije za demokratiju u kojem učestvuju parlamentarna radna tijela zadužena za ljudska prava i rodnu ravnopravnost iz šest država Zapadnog Balkana formirana Mreža odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost (HUGEN Mreža) koja ima Upravljački odbor u kojem je zastupljen po jedan predstavnik svakog radnog tijela uključenog u Projekat, predsjedavajući ili zamjenik predsjedavajućeg Odbora, predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je saopštio da je potrebno odlučiti ko će u ime Odbora za ljudska prava i slobode u ovom sazivu Skupštine učestvovati u radu Upravljačkog odbora Mreže.

Na predlog predsjednika Odbora, jednoglasno je odlučeno da predstavnik Odbora za ljudska prava i slobode u Upravljačkom odboru Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana bude poslanik dr Albin Čeman, član Odbora.

(3) Informacija o potpisivanju Svečane izjave o prihvatanju Etičkog kodeksa poslanika, od strane poslanika Skupštine Crne Gore 27. saziva

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović informisao je članove Odbora da je, u skladu sa utvrđenim rokom, 29 poslanika Skupštine Crne Gore 27. saziva potpisalo i dostavilo Odboru svečane izjave o prihvatanju Etičkog kodeksa poslanika i to: 16 poslanika iz Kluba poslanika Demokratski front – Nova srpska demokratija, Demokratska narodna partija, Ujedinjena Crna Gora, Radnička partija, tri poslanika iz Kluba poslanika “Socijaldemokrate Crne Gore” i deset poslanika iz Kluba poslanika “Demokrate - Demos - Mir je naša nacija”.

Sjednica je završena u 14 sati i 55 minuta.

SASTAVNI DIO ZAPISNIKA SU:

- **Informacija sa sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića sa predstavnicom NVO „Institut alternativa“ Milenom Muk, održanog 24. decembra 2020. godine;**
- **Informacija o posjeti predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića Biblioteci za slijepe Crne Gore, održanoj 25. decembra 2020. godine;**
- **Informacija o učešću predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića u emisiji „Horizont“, emitovanoj na RTCG 14. januara 2021. godine.**

INFORMACIJA
SA SASTANKA PREDSJEDNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
JOVANA JOLA VUČUROVIĆA SA PREDSTAVNICOM
NVO „INSTITUT ALTERNATIVA“ MILENOM MUK,
održanog 24. decembra 2020. godine

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović sastao se sa predstavnicom NVO "Institut alternativa" Milenom Muk, 24. decembra 2020. godine.

Sastanak povodom predstavljanja Projekta "Parlamentarni nadzor za bolje upravljanje" koji „Institut alternativa“ sprovodi u saradnji sa organizacijom "Nacionalna zadužbina za demokratiju" održan je na zahtjev predstavnice NVO „Institut alternativa“.

Predstavnica „Instituta alternativa“ Milena Muk upoznala je predsjednika Odbora sa radom organizacije i sadržinom Projekta, navodeći da se „Institut alternativa“ prvenstveno bavi oblastima reformi javnih politika i javnih finansija. Navela je da ova organizacija nije klasična "ljudsko-pravaška" organizacija i da nema mnogo iskustva u oblasti ljudskih prava i sloboda, budući da su do sada imali prilike samo da se bave pitanjima vezanim za prava na slobodu mirnog okupljanja, protesta i izražavanja mišljenja. Za razliku od 'watchdog' organizacija koje prate kršenje određenih prava i o tome što prije obavještavaju javnost „Institut alternativa“ se više oslanja na istraživački rad čije izvještavanje nije promptnog karaktera.

Projekat predviđa praćenje rada pet skupštinskih odbora: Odbora za bezbjednost i odbranu, Odbora za antikorupciju, Odbora za politički sistem, pravosuđe i upravu, Odbora za ekonomiju, finansije i budžet i Odbora za ljudska prava i slobode tokom 12 mjeseci, počev od oktobra 2020. godine, s tim što postoji mogućnost produženja njegovog trajanja. Osnovni ciljevi Projekta su:

- podsticanje kvalitativno novog načina razmišljanja o nadzornoj funkciji Skupštine, prije svega kroz motivisanje poslanika i poslanica da pokrenu primjenu različitih vrsta kontrolnih mehanizama i argumentovane rasprave o javnim politikama;

- da se obezbijedi nezavisan i objektivan, na dokazima zasnovan pregled uticaja koji kontrolni mehanizmi imaju u praksi, sa ciljem poboljšanja njihove primjene;

- pružanje preporuka koje bi poboljšale zakonski okvir rada parlamenta i rad poslanika i poslanica.

Ocijenila je da je prenos sjednica skupštinskih odbora uživo putem online platforme koji je nedavno uveden značajno olakšao praćenje rada odbora, naročito u vremenu epidemije, zahvaljujući čemu su predstavnici NVO "Institut alternativa" mogli da isprate Prvu sjednicu Odbora za ljudska prava i slobode, održanu 23. decembra 2020. Predstavnica NVO „Institut alternativa“ je upitala predsjednika Odbora zbog čega ministri koji su bili pozvani na Prvu sjednicu Odbora nijesu učestvovali u njenom radu. Takođe, interesovao je proces rada na izmjenama i dopunama Poslovnika Skupštine Crne Gore, odnosno Nacrtu zakona o Skupštini Crne Gore, kao i uloga opozicije i njihov doprinos u ukupnom radu Skupštine, odnosno koliko i na koji način se prihvataju njihovi predlozi. Naglasila je da je NVO "Institut alternativa" zainteresovana za blisku saradnju sa Odborom, ali da ne žele monopol u radu sa Skupštinom, zbog čega nijesu zainteresovani za bilo kakvu vrstu formalizacije te saradnje.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je saopštio da su ministri imali druge neodložne obaveze zbog kojih nijesu bili u mogućnosti da učestvuju na Prvoj sjednici Odbora, a da zbog same organizacije ministarstava koja je bila u toku nijesu mogli delegirati predstavnike. U vezi sa izmjenama i dopunama Poslovnika, naveo je da mu je žao što različite organizacije nevladinog sektora nijesu mogle da se uključe u ovaj proces i pruže svoj doprinos, navodeći da je u tom procesu značajan doprinos dala služba Skupštine. Kada je riječ o pripremi izmjena i dopuna Poslovnika Skupštine Crne Gore, prema njegovom mišljenju, došlo je do značajnog unapređenja u odnosu na Poslovnik koji je na snazi. Prihvaćen je značajan broj sugestija poslanika opozicije, među kojima je izdvojio sugestije poslanice Marte Šćepanović, koja je sa stručnog pravnog aspekta doprinijela u definisanju normi koje se tiču imuniteta poslanika, kao najosjetljivijeg dijela Poslovnika. Veliki doprinos dali su i poslanici Boris Mugoša, Raško Konjević i Ervin Ibrahimović. Međutim, i pored doprinosa koji su dali u ovom procesu, nažalost nijesu potpisali Predlog odluke o izmjenama i dopunama Poslovnika Skupštine Crne Gore. Naročito je pohvalio rad poslanika

Moma Koprivice, koordinatora Radne grupe za izradu predloga izmjena i dopuna Poslovnika Skupštine Crne Gore. Propisano je i održavanje tematske sjednice Skupštine, a intencija je bila da se omogući pozivanje ministara koji bi se obraćali povodom određene teme koju bi predložili poslanički klubovi. Ovo je jedan od iskoraka u osnaživanju kontrolne i nadzorne funkcije Skupštine i jačanju kontrole rada Vlade koja bi morala što više da učestvuje u radu Skupštine i da odgovara na pitanja predstavnika građana. Pored toga, predloženim izmjenama i dopunama Poslovnika propisuje se da klub poslanika mogu obrazovati udruživanjem najmanje dva poslanika koji su izabrani sa izbornih lista za izbor poslanika, pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice. Izmjenama i dopunama Poslovnika određena pitanja nijesu uređena do kraja, što bi trebalo definisati predstojećim nacrtom zakona o Skupštini Crne Gore.

Predsjednik Odbora je saopštio da je i do sada pratio rad NVO "Institut alternativa" i da je upoznat sa nekim njihovim kritičkim stavovima o Demokratskom frontu. Rad ove nevladine organizacije ocijenio je kvalitetnim i poručio da su Odbor i on lično u potpunosti otvoreni za iskrenu saradnju sa njima.

INFORMACIJA
O POSJETI PREDSJEDNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
JOVANA JOLA VUČUROVIĆA BIBLIOTECI ZA SLIJEPE CRNE GORE,
održanoj 25. decembra 2020. godine

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović posjetio je Biblioteku za slijepe Crne Gore u Podgorici 25. decembra 2020. godine.

Po pozivu, posjeti koja je realizovana u skladu sa Planom aktivnosti Odbora za 2020. godinu prisustvovali su zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković i izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa” Milisav Korać.

Ova aktivnost Odbora planirana povodom obilježavanja 3. decembra - Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom nije realizovana početkom decembra, jer Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore 27. saziva u tom trenutku nije bio konstituisan.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je istakao da je Odbor za ljudska prava i slobode u prethodnom periodu posebnu pažnju posvećivao zaštiti i unapređenju prava osoba sa invaliditetom, kao veoma ranjivoj kategoriji stanovništva i svojim višegodišnjim aktivnostima doprinio rješavanju određenih problema lica sa invaliditetom, među kojima su i lica sa oštećenjem vida. Naglasio je da će Odbor u budućem periodu nastojati da taj doprinos bude još snažniji. Svjestan je da se za lica sa oštećenjem vida moraju obezbijediti kvalitetniji život i jednake šanse. Najavio je da će Odbor, bazirajući se na preporukama iz Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori, marljivo raditi na obezbjeđivanju potpune inkluzije ovih lica u crnogorskom društvu, što nije lak zadatak, ali će na njemu svi nadležni subjekti morati zajedno da rade. Poručio je da će Biblioteka za slijepe i njeni korisnici imati njegovu punu podršku, kao i podršku cijelog Odbora, jer poslanici žele da pomognu licima sa oštećenjima vida, na način što će i lično posredovati kod nadležnih ministarstava, kako bi se preduzeli koraci na rješavanju problema osoba sa invaliditetom. S obzirom na to da je ovo teško i zahtjevno vrijeme, ne samo za Crnu Goru, već cijelu planetu, predsjednik Odbora je zaključio da moramo biti podrška i pomoć jedni drugima.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković je saopštio da se osnivanjem Javne ustanove Biblioteka za slijepe Crne Gore nastavlja ideja koju je i sam prije petnaestak godina inicirao na Pravnom fakultetu Crne Gore, pokušavajući da napravi kutak za studente sa oštećenjima vida kako bi se postigao minimum stepena ravnopravnosti i njihovog jednakog učešća u obrazovanju, na način na koji je to omogućeno drugim učesnicima obrazovnog procesa. Biblioteka za slijepe je odgovor na sve napore da se na jasan, konkretan način osobe sa oštećenjem vida dovedu makar u minimalno ravnopravan položaj sa ostalim članovima društva. Istakao je da institucija Zaštitnika ogromnu pažnju posvećuje licima sa invaliditetom. Još jednom je ukazao na neophodnost formiranja registra osoba sa invaliditetom, čime bi se

utvrdio i broj osoba sa oštećenjem vida što bi bila polazna osnova za kreiranje adekvatnih socijalnih i drugih politika u ovoj oblasti.

Direktor Biblioteke za slijepe Crne Gore Božidar Denda i predsjednik Savjeta Biblioteke dr Zdravko Vukčević su informisali učesnike posjete o radu Biblioteke za slijepe, uzorne institucije kulture.

Direktor Božidar Denda je informisao da je osnivač Biblioteke Vlada Crne Gore koja je 2004. godine donijela Uredbu o osnivanju JU Biblioteka za slijepe Crne Gore, dok je sama Biblioteka počela da radi u oktobru 2006. Sredstva za ostvarivanje djelatnosti i rad Biblioteke obezbjeđuju se iz državnog budžeta, sopstvenih prihoda, donacija i drugih izvora u skladu sa zakonom. Nemaju sopstveni, već rade u rentiranom prostoru. Biblioteke čine tri odjeljenja - za opšte poslove, bibliotečko i tehničko odjeljenje. Ima 11 zaposlenih i 730 korisnika. Djelatnosti Biblioteke su:

- nabavka, obrada, čuvanje, zaštita, korišćenje, prezentacija i popularizacija bibliotečke građe na Brajevom pismu i u tehnikama pristupačnim za lica oštećenog vida,
- izdavanje knjiga na Brajevom pismu i transponovanje knjiga sa crnog tiska na formate pristupačne osobama oštećenog vida,
- izdavanje časopisa za lica oštećenog vida,
- organizovanje čitaonice,
- organizovanje promocija knjiga, književnih večeri, tribina, okruglih stolova i kulturnih skupova za potrebe lica oštećenog vida i
- drugi poslovi u skladu sa zakonom i statutom.

Knjižni fond koji broji 19.800 bibliotečkih jedinica čine publikacije: u DAISY formatima, u digitalnom MP3 formatu, u analognom formatu na audio trakama, na Brajevom pismu i na crnom tisku. Pružaju različite bibliotečke servise kao što su: servis kućne dostave na adrese na teritoriji Glavnog grada, servis poštanske dostave i servis neposrednog preuzimanja publikacija u prostorijama Biblioteke. Naglasio je da su svi servisi besplatni i da se, shodno odluci Savjeta, članarina ne plaća. Zanimljivo je da knjige u posebnim ambalažama šalju i našim iseljenicima, čak do Australije, Novog Zelanda i Sjedinjenih Američkih Država. Takođe, istakao je da je u prvom talasu epidemije COVID- 19 zabilježeno 80% više isporučenih publikacija u odnosu na isti period prošle godine. Tokom 2019. godine Biblioteka je otpremila skoro 12.000 publikacija. Biblioteka izdaje časopise „Glas” koji izlazi mjesečno od aprila 2011. godine i „Tačke kulture”, prvi časopis na Brajevom pismu u Crnoj Gori posvećen kulturi i mladima, koji izlazi dvomjesečno. U okviru kulturnog programa Biblioteka za slijepe organizuje književne programe, koncerte, izložbe i projekcije filmova u pristupačnom formatu. Organizuju oko 25 pojedinačnih programa godišnje koje posjeti 500-600 osoba. Godišnje pripreme oko 100 novih publikacija u audio DAISY formatu, 20 novih publikacija na Brajevom pismu, 12 novih časopisa u audio formatu i šest novih brojeva časopisa na Brajevom pismu.

Direktor Biblioteke za slijepe Crne Gore Božidar Denda je istakao i da su posebno ponosni na projekat „Ljepote Crne Gore na dlanu” za koji su prošle godine dobili nagradu Savjeta Evrope za najbolju priču i projekat o kulturnoj baštini, kada je ovaj projekat proglašen za jedan od deset najboljih među 80 projekata iz 50 država Evrope. U okviru ovog projekta predstavili su 23 eksponata u 3D tehnici kojima prikazuju kulturne, istorijske i vjerske spomenike naše države. Tokom 2019. i 2020. godine projektno, uz podršku Ministarstva kulture, realizovali su izdavanje časopisa „Glas” i „Tačke kulture” kao i projekat „Nauči i štampaj u 3D tehnici - vidi svoje ideje” u okviru kojeg je, uz podršku Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, za rad sa 3D štampom obučeno osam lica oštećenog vida nakon čega su pojedini zaposleni. Ocijenio je da bi bez ovakve ustanove kulture država Crne Gore i društvo bili nekompletni.

Direktor Denda je podsjetio da je Vlada Crne Gore 12. marta 2020. godine utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju Marakeškog ugovora za olakšanje pristupa objavljenim djelima za osobe koje su slijepe, slabovide ili imaju druge poteškoće u korišćenju štampanih materijala, ali isti nije razmotren tokom prethodnog saziva Skupštine Crne Gore. Apelovao je da se Predlog zakona u Skupštini što prije usvoji čime će se do kraja legalizovati djelatnost svih ovlašćenih subjekata za rad na transponovanju materijala u pristupačne formate, a u Crnoj Gori taj posao, u skladu sa zakonom i profesionalno, jedino radi Biblioteka za slijepe. Time bi se obezbijedilo da Biblioteka bez plaćanja posebne naknade autorima i izdavačkim kućama može da radi na transponovanju publikacija sa crnog tiska na pristupačne formate, čime će biti

omogućeno uživanje ljudskog prava svih kategorija čitalaca, pa i onih koji su zbog određenih disfunkcija ometeni da koriste štampane materijale. Podsjetio je da je Srbija ratifikovala ovaj Sporazum u januaru 2020. godine, a Hrvatska i Slovenija su to uradile ulaskom u Evropsku uniju.

Direktor JU Biblioteka za slijepe Crne Gore je ukazao da Biblioteku primarno treba posmatrati kao instituciju kulture. Književni fond ove ustanove čini pokretni fond kulturne baštine Crne Gore i Biblioteka mora da obezbijedi njegovo uvećavanje. Potpuna inkluzija lica sa invaliditetom u društvu biće ostvarena tek kada se omogući njihovo angažovanje na visokim funkcijama koje nijesu neposredno povezane socijalnim ili zdravstvenim pitanjima, kao što je to urađeno u Vladi Velike Britanije, čiji je predsjednik Toni Bler za ministra unutrašnjih poslova postavio Dejvida Blanketa koji je imao stoprocentno oštećenje vida.

Predsjednik Savjeta Biblioteke za slijepe Crne Gore dr Zdravko Vukčević očekuje da će se u predstojećem periodu uspostaviti drugačiji pristup prema djelovima populacije sa margine društva i institucijama koje zadovoljavaju njihove intelektualne potrebe. Biblioteka za slijepe nije u centru medijske pažnje, njeni korisnici se nijesu borili protestima, saopštenjima ili manifestacijama bilo koje vrste, već su u tišini neprimijećeni čekali da ih se sjetimo i učinimo ih ravnopravnim građanima ove države. Biblioteka za slijepe je realizovala njihove kulturne, obrazovne, intelektualne i socijalne potrebe i prerasla je u pravi specijalizovani centar kulture. Nadležno Ministarstvo kulture je do sada imalo razumijevanje za Biblioteku u dijelu servisiranja tekućih djelatnosti, uključujući i zakup zemljišta i zgrade u kojoj se nalazi, a koji nijesu prilagođeni ni za jednu potrebu funkcionisanja biblioteke ovog tipa. Iako organ državne uprave nadležan za kulturu dodjeljuje sredstva za projekat za zgradu Biblioteke, iz nejasnih razloga administracije Glavnog grada ta sredstva se vraćaju u budžet, tako da lica sa oštećenim vidom još uvijek nemaju svoj dom. Knjiga kao konvencionalni medij za prenos informacija i biblioteka kao institucija nalaze se u ozbiljnoj krizi – ni za knjige ni za klasične djelatnosti više nema potrebe, ali se umjesto njih javljaju nove potrebe u bibliotečkoj djelatnosti. Biblioteka za slijepe mora ispuniti dva zahtjeva - da bude i klasična i virtuelna i pritom da radi u optimalnim uslovima. Zaključio je da su mnogi ljudi bez čula vida bili duhovno prosvježeni - poput Homera ili Višnjica, a pitanje je da li bi oni bili to što jesu da su posmatrali svijet očima kojima ga mi posmatramo.

Izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“ Milisav Korać je podsjetio da je u Crnoj Gori nažalost prisutno nedovoljno učešće lica sa invaliditetom u javnom i političkom životu. Istakao je da podržava delegiranje osoba sa invaliditetom na značajnijim funkcijama. Raduje ga najava ministra pravde, ljudskih i manjinskih prava dr Vladimira Leposavića o formiranju direktorata za zaštitu prava lica sa invaliditetom. Saradnja sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore je izuzetno dobra, a naročito je poboljšana nakon izbora mr Siniše Bjekovića za Zaštitnika. Ohrabren uvodnim riječima predsjednika Odbora, izrazio je želju za održavanje sastanka u januaru 2021. godine, kako bi predstavnici Saveza „Naša inicijativa“ mogli uputiti svoje sugestije za dalje poboljšanje položaja lica sa invaliditetom u Crnoj Gori, a prvenstveno u vezi sa raspodjelom sredstava za finansiranje nevladinih organizacija.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović je istakao da će se založiti da se Predlog zakona o potvrđivanju Marakeškog ugovora za olakšanje pristupa objavljenim djelima za osobe koje su slijepe, slabovide ili imaju druge poteškoće u korišćenju štampanih materijala što prije nađe na dnevnom redu Skupštine.

Istakao je da mu je bilo izuzetno zadovoljstvo i velika čast što je imao priliku da se upozna sa uslovima rada Biblioteke i njenim sadržajima. Obećao je da će kao predsjednik Odbora vrlo temeljno raditi na unapređenju odnosa i saradnje Odbora sa Bibliotekom, ali i sa organizacijama koje se bave zaštitom prava lica sa invaliditetom.

Predstavnici Biblioteke za slijepe Crne Gore su izrazili zahvalnost na inicijativi Odbora za ljudska prava i slobode za realizaciju ove posjete, uz očekivanje da će uspostavljena saradnja u predstojećem periodu biti unaprijeđena.

INFORMACIJA
O UČEŠĆU PREDsjedNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
JOVANA JOLA VUČUROVIĆA U EMISIJI „HORIZONT“,
emitovanoj na RTCG 14. januara 2021. godine

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović učestvovao je u emisiji "Horizont", emitovanoj na prvom kanalu Radio-televizije Crne Gore, 14. januara 2021. godine u 16 sati.

Emisija "Horizont" posvećena je pitanjima osoba sa invaliditetom i emituje se četvrtkom na RTCG-u, jednom sedmično.

Novinarka RTCG i urednica emisije "Horizont" Dragica Stijepović se interesovala za mišljenje predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode o integraciji osoba sa invaliditetom u crnogorskom društvu. Takođe, interesovalo je da li postoje i koji su prioriteti u ovoj oblasti u 2021. godini i da li su već sačinjeni planovi i programi u saradnji sa ovom populacijom.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović smatra da ova oblast zahtijeva veliku posvećenost, stalni rad i aktivnosti na unapređenju prava i položaja lica sa invaliditetom. Neophodna je uključenost svih društvenih činilaca, posebno Vlade, Skupštine, političkih struktura vlasti i opozicije, drugih državnih institucija i nevladinog sektora, kako bi se njihovim zajedničkim zalaganjem i djelovanjem postigli rezultati i obezbijedili bolji i kvalitetniji uslovi za ovu kategoriju našeg društva. Pohvalio je aktivnosti predsjednika Skupštine Crne Gore Alekse Bečića i poruke koje je uputio na nedavno održanom sastanku sa predstavnicima nevladinih organizacija koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom. Istakao je da u ovoj oblasti nema mjesta za populizam, niti prostora za prikupljanje političkih poena, već svi u državi moramo biti zajedno i pomoći onoliko koliko možemo i moramo. Ocijenio je da je Odbor za ljudska prava i slobode i u prethodnom periodu imao značajnih rezultata u ovoj oblasti i da je radio kvalitetno, uz obećanje da će u ovom sazivu raditi još efikasnije i kvalitetnije.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je naglasio da u narednom periodu posebnu pažnju treba posvetiti implementaciji zakona i rješavanju izazova sa kojima se suočavaju lica sa invaliditetom, za šta postoje smjernice u Izvještaju Evropske komisije za Crnu Goru, objavljenom 6. oktobra 2020. godine. Podsjetio je da se u Izvještaju jasno navodi da „postojeće zakonske odredbe trebaju efikasno da se sprovede kako bi se osiguralo sistematsko sprovođenje prava ove populacije – obavezne mjere koje treba da sprovede javne ustanove, uprave i lokalne samouprave treba strogo nadzirati u ključnim sektorima kao što su obrazovanje, saobraćaj, zapošljavanje, medicinska pomoć i podrška za život u zajednici, zdravstvena i socijalna zaštita, pravda i pravna zaštita“. Smjericama Evropske komisije osnažuje se uloga države i čitavog društva u podršci osoba sa invaliditetom.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović ukazao je da je dvadesetak dana na čelu Odbora za ljudska prava i slobode i da je već posjetio Biblioteku za slijepe Crne Gore, 25. decembra 2020. godine kada se upoznao sa njenim radom i impresivnim rezultatima. Podsjetio je da je i tada izjavio da je spreman da kao predsjednik Odbora pomogne i da će lično urgirati kod nadležnih organa i ministarstava kako bi se što aktivnije uključili u rješavanje izazova sa kojim se suočava Biblioteka i lica sa invaliditetom u Crnoj Gori. Takođe, tokom intervju sa novinarkom RTCG i urednicom emisije "Horizont" Dragicom Stijepović podsjetio je da je obećao da će se lično založiti da se Predlog zakona o potvrđivanju Marakeškog ugovora za olakšanje pristupa objavljenim djelima za osobe koje su slijepe, slabovide ili imaju druge poteškoće u korišćenju štampanih materijala što prije nađe na dnevnom redu Skupštine.

Naglasio je da je Odbor za ljudska prava i slobode od 24. jula 2019. godine uključen u regionalni parlamentarni program Vestminsterske fondacije za demokratiju, koji se sprovodi sa ciljem jačanja saradnje među parlamentima država Zapadnog Balkana u okviru kojeg je uspostavljena Mreža radnih tijela za

ljudska prava i rodnu ravnopravnost (HUGEN). Program „*Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima na Zapadnom Balkanu*“ realizuje se u periodu od aprila 2019. do novembra 2021. godine, uz podršku Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške i u okviru ovog Programa uskoro će biti realizovane određene aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode koje se tiču i samih lica sa invaliditetom.

**ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA**

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

Jovan Jole Vučurović